

ਕੈਸ਼ਲ ਬੋਧ

ਕਿੱਤਾਮੁਖੀ ਸਿੱਖਿਆ
ਜਮਾਤ ਛੇਵੀਂ ਲਈ ਗਤੀਵਿਧੀ ਦੀ ਕਿਤਾਬ

0685

विद्यया ऽ मृतमश्नुते

एन सी ई आर टी
NCERT

राष्ट्रीय शैक्षिक अनुसंधान और प्रशिक्षण परिषद्
NATIONAL COUNCIL OF EDUCATIONAL RESEARCH AND TRAINING

0685 – ਕੋਸਲ ਬੋਧ

ਜਮਾਤ ਛੇਵੀਂ ਲਈ ਕਿੱਤਾਮੁਖੀ ਸਿੱਖਿਆ ਗਤੀਵਿਧੀ ਕਿਤਾਬ

ISBN 978-93-5292-632-9

ਪਹਿਲਾ ਐਡੀਸ਼ਨ

ਜੁਲਾਈ 2024 ਅਸਾੜਾ 1੯੪੬

PD 100T HK

© ਨੈਸ਼ਨਲ ਕੋਸਲ ਆਫ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨਲ ਰਿਸਰਚ ਐਂਡ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ, 2022

₹ 65.00

ਐਨਸੀਈਆਰਟੀ ਵਾਟਰਮਾਰਕ ਨਾਲ ੮0 ਜੀਐਸਐਮ ਪੇਪਰ 'ਤੇ ਛਾਪਿਆ ਗਿਆ

ਸਕੱਤਰ, ਨੈਸ਼ਨਲ ਕੋਸਲ ਆਫ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨਲ ਰਿਸਰਚ ਐਂਡ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ, ਸ਼੍ਰੀ ਅਰਬਿੰਦੇ ਮਾਰਗ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਵਿਭਾਗ ਵਲੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਸ਼੍ਰੀ ਅਰਬਿੰਦੇ ਮਾਰਗ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ 110 01੬ ਅਤੇ ਪ੍ਰਿੰਟ ਐਸ.ਡੀ.ਆਰ. ਪ੍ਰਿੰਟਰਜ਼, ਏ-੭, ਸੈਕਟਰ-ਬੀ-੩, ਯੂ. ਪੀ. ਐਸ. ਆਈ. ਡੀ. ਸੀ., ਸਿਗਨੇਚਰ ਸਿਟੀ, ਲੋਨੀ, ਜਿਲ੍ਹਾ-ਗਾਜੀਆਬਾਦ-201 102 (ਯੂ.ਪੀ.)

ਸਾਰੇ ਅਧਿਕਾਰ ਰਾਖਵੇਂ ਹਨ

- ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ, ਇਲੈਕਟ੍ਰਾਨਿਕ, ਮਕੈਨੀਕਲ, ਫੋਟੋਕਾਪੀ, ਰਿਕਾਰਡਿੰਗ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਦੁਬਾਰਾ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਸਟੋਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਜਾਂ ਪ੍ਰਸਾਰਿਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ।
- ਇਹ ਕਿਤਾਬ ਇਸ ਸਰਤ ਦੇ ਅਧੀਨ ਵੇਚੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਰੂਪ ਵਿੱਚ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਹ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਉਧਾਰ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ, ਦੁਬਾਰਾ ਵੇਚਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਵੇਗਾ, ਕਿਰਾਏ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਨਿਪਟਾਰਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।
- ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਦੀ ਸਹੀ ਕੀਮਤ ਇਸ ਪੰਨੇ 'ਤੇ ਛਪੀ ਕੀਮਤ ਹੈ। ਰਬੜ ਸਟੈਂਪ ਜਾਂ ਸਟਿੱਕਰ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਦਰਸਾਈ ਗਈ ਕੋਈ ਵੀ ਸੋਧੀ ਹੋਈ ਕੀਮਤ ਗਲਤ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ।

ਪਬਲੀਕੇਸ਼ਨ ਡਿਵੀਜ਼ਨ, ਐਨਸੀਈਆਰਟੀ ਦੇ ਦਫ਼ਤਰ

ਐਨ.ਸੀ.ਈ.ਆਰ.ਟੀ. ਕੈਂਪਸ ਸ਼੍ਰੀ ਅਰਬਿੰਦੇ ਮਾਰਗ ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ 110 01੬ ਫ਼ੋਨ: 011-2੬੫੬੨70੮

10੮, 100 ਫੁੱਟ ਰੋਡ ਹੋਸਦਾਕੇਰੇ ਹਾਲੀ ਐਕਸਟੈਂਸ਼ਨ ਬਨਾਸ਼ੰਕਰੀ ਤੀਜਾ ਪੜਾਅ ਬੰਗਲੂਰੂ ੫੬0 0੮੫ ਫ਼ੋਨ: 0੮0-੨੬7੨੫7੪0

ਨਵਜੀਵਨ ਟਰੱਸਟ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਪੀ.ਓ. ਨਵਜੀਵਨ ਅਹਿਮਦਾਬਾਦ ੩੮0 01੪ ਫ਼ੋਨ: 07੯-੨7੫੪1੪੪੬

ਸੀਡਬਲਯੂਸੀ ਕੈਂਪਸ ਏ.ਪੀ. ਥਨਕਲ ਬੱਸ ਐਂਡ ਪਨੀਹਾਟੀ ਕੋਲਕਾਤਾ 700 11੪ ਫ਼ੋਨ: 0੩੩-੨੫੫੩0੪੫੪

ਸੀਡਬਲਯੂਸੀ ਕੰਪਲੈਕਸ ਮਾਲੀਗਾਓ ਗੁਹਾਟੀ 7੮1 021 ਫ਼ੋਨ: 0੩੬1-੨੬7੪੮੬੯

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਟੀਮ

- ਮੁਖੀ, ਪਬਲੀਕੇਸ਼ਨ ਡਿਵੀਜ਼ਨ : ਅਨੂਪ ਕੁਮਾਰ ਰਾਜਪੂਤ
- ਚੀਫ ਪ੍ਰੋਡਕਸ਼ਨ ਅਫਸਰ : ਅਰੁਣ ਚਿਤਕਾਰਾ
- ਮੁੱਖ ਸੰਪਾਦਕ (ਇੰਚਾਰਜ) : ਬਿਜਨਨ ਸੁਤਾਰ
- ਚੀਫ ਬਿਜਨਸ ਮੈਨੇਜਰ : ਅਸਿਤਾਭ ਕੁਮਾਰ
- ਸੰਪਾਦਕ : ਹੇਮੰਤ ਕੁਮਾਰ
- ਪ੍ਰੋਡਕਸ਼ਨ ਅਫਸਰ : ਜਹਾਂ ਲਾਲ

ਕਵਰ

ਲਹਿਤਾ ਕੁਰਮਾਲਾ, ਸਿਲਜਾ ਬੰਸਰੀਅਰ, ਸੁਸ਼ਨਤਾ ਪਾਲ

ਉਦਾਰਣ

ਮੇਨਮੀ ਰਾਏ, ਵਿਦਿਆ ਕਮਲੇਸ਼, ਸੁਸ਼ਨਤਾ ਪਾਲ, ਸਿਲਜਾ ਬੰਸਰੀਅਰ, ਪਲਕ ਸ਼ਰਮਾ, ਨਨੀਤ ਬੀ.ਐਸ.

ਮੁਖਬੰਧ

ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਨੀਤੀ 2020 ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਿਆ ਦੀ ਇੱਕ ਅਜਿਹੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਮਨੁੱਖੀ ਯਤਨਾਂ ਅਤੇ ਗਿਆਨ ਦੇ ਸਾਰੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤੀ ਨੈਤਿਕਤਾ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਸਭਿਅਤਾ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਜੜ੍ਹ ਰੱਖਦੀ ਹੈ, ਨਾਲ ਹੀ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ 21 ਵੀਂ ਸਦੀ ਦੀਆਂ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਅਤੇ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਨਾਲ ਰਚਨਾਤਮਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜੁੜਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਦਾ ਆਧਾਰ ਸਾਰੇ ਪੜਾਵਾਂ 'ਤੇ ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਦੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਸਕੂਲ ਸਿੱਖਿਆ ਲਈ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਫਰੇਮਵਰਕ (ਐਨਸੀਐਫ-ਐਸਈ) 2023 ਦੁਆਰਾ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀਆਂ ਅੰਦਰੂਨੀ ਯੋਗਤਾਵਾਂ ਦਾ ਪਾਲਣ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਹੋਂਦ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪੰਜ ਪੱਧਰਾਂ ਨੂੰ ਛੂਹਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਬੁਨਿਆਦੀ ਅਤੇ ਤਿਆਰੀ ਦੇ ਪੜਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਪੰਚਕੋਸ਼ਾਂ ਨੇ ਮੱਧ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਲਈ ਰਾਹ ਪੱਧਰਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਮਿਡਲ ਸਟੇਜ ਤਿਆਰੀ ਅਤੇ ਸੈਕੰਡਰੀ ਪੜਾਵਾਂ ਵਿੱਚਕਾਰ ਇੱਕ ਪੁਲ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਜਮਾਤ ਛੇਵੀਂ ਤੋਂ 7 ਤੱਕ ਤਿੰਨ ਸਾਲਾਂ ਤੱਕ ਫੈਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਐਨਸੀਐਫ-ਐਸਈ 2023, ਮੱਧ ਪੜਾਅ 'ਤੇ, ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੁਨਰਾਂ ਨਾਲ ਲੈਸ ਕਰਨਾ ਹੈ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਅੱਗੇ ਵਧਣ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣਾਤਮਕ, ਵਰਣਨਾਤਮਕ ਅਤੇ ਬਿਰਤਾਂਤਕਾਰੀ ਸਮਰੱਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਅਤੇ ਮੌਕਿਆਂ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਇੱਕ ਵਿਭਿੰਨ ਪਾਠਕ੍ਰਮ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਤਿੰਨ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਨੌਂ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਨੂੰ ਕਵਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਦੀਆਂ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਦੋ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ, ਵਿਗਿਆਨ, ਗਣਿਤ, ਸਮਾਜਿਕ ਵਿਗਿਆਨ, ਕਲਾ ਸਿੱਖਿਆ, ਸਰੀਰਕ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਤੰਦਰੁਸਤੀ ਅਤੇ ਕਿੱਤਾਮੁਖੀ ਸਿੱਖਿਆ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਮੁੱਚੇ ਵਿਕਾਸ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਅਜਿਹੇ ਪਰਿਵਰਤਨਸ਼ੀਲ ਸਿੱਖਣ ਦੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਲਈ ਕੁਝ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸ਼ਰਤਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਢੁੱਕਵੀਆਂ ਪਾਠ ਪੁਸਤਕਾਂ ਹੋਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਪਾਠ ਪੁਸਤਕਾਂ ਸਮੱਗਰੀ ਅਤੇ ਅਧਿਆਪਨ ਵਿਚਾਲੇ ਵਿਚੋਲਗੀ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਕੇਂਦਰੀ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਣਗੀਆਂ - ਇੱਕ ਭੂਮਿਕਾ ਜੋ ਸਿੱਧੀ ਸਿੱਖਿਆ, ਖੋਜ ਅਤੇ ਪੜਤਾਲ ਦੇ ਮੌਕਿਆਂ ਵਿੱਚਕਾਰ ਇੱਕ ਨਿਆਂਪੂਰਨ ਸੰਤੁਲਨ ਬਣਾਏਗੀ। ਹੋਰ ਸ਼ਰਤਾਂ ਦੇ ਨਾਲ, ਕਲਾਸਰੂਮ ਪ੍ਰਬੰਧ ਅਤੇ ਅਧਿਆਪਕ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਦੇ ਖੇਤਰਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅਤੇ ਬਾਹਰ ਸੰਕਲਪਕ ਸੰਬੰਧ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹਨ। ਨੈਸ਼ਨਲ ਕੌਸਲ ਆਫ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨਲ ਰਿਸਰਚ ਐਂਡ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਅਜਿਹੀਆਂ ਉੱਚ ਗੁਣਵੱਤਾ ਵਾਲੀਆਂ ਪਾਠ ਪੁਸਤਕਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਵਚਨਬੱਧ ਹੈ। ਇਸ ਮੰਤਵ ਲਈ ਗਠਿਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਖੇਤਰ ਸਮੂਹਾਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਵਿਸ਼ਾ ਮਾਹਰ, ਸਿੱਖਿਆ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਅਤੇ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅਧਿਆਪਕ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ, ਨੇ ਅਜਿਹੀਆਂ ਪਾਠ ਪੁਸਤਕਾਂ ਨੂੰ ਵਿਕਸਤ ਕਰਨ ਲਈ ਹਰ ਸੰਭਵ ਯਤਨ ਕੀਤੇ ਹਨ।

ਕੈਸਲ ਬੋਧ, ਜਮਾਤ ਛੇਵੀਂ ਲਈ ਕਿੱਤਾਮੁਖੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦੀ ਗਤੀਵਿਧੀ ਕਿਤਾਬ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਹੈ। ਇਸ ਸਮੱਗਰੀ ਵਿੱਚ ਤਿੰਨ ਕਾਰਜ ਰੂਪਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ- ਜੀਵਨ ਰੂਪ, ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਅਤੇ ਸਮੱਗਰੀ, ਅਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਸੇਵਾਵਾਂ। ਇਹ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਵਾਤਾਵਰਣ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲਤਾ, ਲਿੰਗ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲਤਾ, ਡਿਜੀਟਲ ਹੁਨਰ ਅਤੇ ਜੀਵਨ ਹੁਨਰ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਗਿਆਨ, ਹੁਨਰ, ਰਵੱਈਏ ਅਤੇ ਕਦਰਾਂ ਕੀਮਤਾਂ ਨੂੰ ਵਿਕਸਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨਗੇ। ਸਾਰੇ ਵਿਹਾਰਕ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ, ਇਹ ਮੇਰੇ ਵਿਚਾਰ ਅਨੁਸਾਰ, ਆਪਣੇ ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਦੇ ਟੀਚਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸਫਲ ਰਿਹਾ ਹੈ: ਪਹਿਲਾ, ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਦੀ ਸਹੀ ਚੋਣ ਦੁਆਰਾ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਵਿੱਚ ਕੁਦਰਤੀ ਉਤਸੁਕਤਾ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਦੂਜਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਮੁੱਖ ਯੋਗਤਾਵਾਂ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਕਰਨਾ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸੰਚਾਰ, ਸਿਰਜਣਾਤਮਕਤਾ, ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਸੋਚ ਅਤੇ ਹਰਾ ਹੁਨਰ ਅਤੇ ਕਿੱਤਾਮੁਖੀ ਹੁਨਰ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਾਧਨਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ, ਅਤੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਨੂੰ ਸਮਝਦਾਰੀ ਨਾਲ ਡਿਜ਼ਾਈਨ ਕਰਕੇ ਉਤਪਾਦਾਂ ਨੂੰ ਡਿਜ਼ਾਈਨ ਕਰਨ ਅਤੇ ਵਿਕਸਤ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਅਰਥਪੂਰਨ ਪ੍ਰਸੰਗਾਂ ਵਿੱਚ ਸਮੱਗਰੀ ਅਤੇ ਅਧਿਆਪਨ ਨੂੰ ਨਿਰਵਿਘਨ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਸ ਪਾਠ ਪੁਸਤਕ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਇਸ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਹੋਰ ਸਿੱਖਣ ਦੇ ਸਰੋਤਾਂ ਦੀ ਪੜਚੋਲ ਕਰਨ ਲਈ ਵੀ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸਕੂਲ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀਆਂ, ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾਵਾਂ ਅਤੇ ਵਰਕਸ਼ਾਪਾਂ ਅਜਿਹੇ ਸਰੋਤਾਂ ਨੂੰ ਉਪਲਬਧ ਕਰਵਾਉਣ ਵਿੱਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਮਾਪਿਆਂ ਅਤੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਵੀ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਲਈ ਮਾਰਗ ਦਰਸ਼ਨ ਅਤੇ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਨਮੋਲ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ, ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਜੋ ਇਸ ਗਤੀਵਿਧੀ ਕਿਤਾਬ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਮੀਦ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਸਾਰੇ ਹਿੱਸੇਦਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਉਮੀਦਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰੇਗਾ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ, ਮੈਂ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਸੁਧਾਰ ਲਈ ਇਸਦੇ ਸਾਰੇ ਉਪਭੋਗਤਾਵਾਂ ਤੋਂ ਸੁਝਾਅ ਅਤੇ ਫੀਡਬੈਕ ਵੀ ਮੰਗਦਾ ਹਾਂ।

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ
ਜੁਲਾਈ, 2024

ਡੀਇਨੇਸ਼ ਪੀਰਾਸਾਡ ਐਸਅਕਲਾਨੀ
ਡਾਇਰੈਕਟਰ
ਨੈਸ਼ਨਲ ਕੈਸਲ ਆਫ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨਲ
ਖੋਜ ਅਤੇ ਸਿਖਲਾਈ

ਕਿਤਾਬ ਬਾਰੇ

ਕੋਸ਼ਲ ਬੋਧ, ਜਮਾਤ ਛੇਵੀਂ ਲਈ ਕਿੱਤਾਮੁਖੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦੀ ਇੱਕ ਗਤੀਵਿਧੀ ਕਿਤਾਬ, ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਨੀਤੀ (ਐਨਈਪੀ) 2020 ਅਤੇ ਸਕੂਲ ਸਿੱਖਿਆ ਲਈ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਫਰੇਮਵਰਕ (ਐਨਸੀਐਫ-ਐਸਈ) 2023 ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਵਿਕਸਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਫਰੇਮਵਰਕ 2023 (ਐਨਸੀਐਫ-ਐਸਈ 2023) ਵਿੱਚ, ਕੰਮ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਵਿਆਪਕ ਰੂਪਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼੍ਰੇਣੀਬੱਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ: ਜੀਵਨ ਰੂਪਾਂ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਨਾ, ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਅਤੇ ਸਮੱਗਰੀਆਂ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਨਾ, ਅਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਨਾ। ਇਸ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਇਰਾਦਾ ਕੰਮ ਦੇ ਤਿੰਨ ਰੂਪਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼੍ਰੇਣੀਬੱਧ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਦੀ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ਾਲ ਲੜੀ ਰਾਹੀਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਕਿੱਤਾਮੁਖੀ ਸੰਪਰਕ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ, ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਤੋਂ ਜਮਾਤ ਛੇਵੀਂ ਤੋਂ ੮ ਵਿੱਚ ਨੌਂ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਲੈਣ ਦੀ ਉਮੀਦ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਭਾਵ, ਹਰੇਕ ਗ੍ਰੇਡ ਵਿੱਚ ਤਿੰਨ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਅਤੇ ਕੰਮ ਦੇ ਹਰੇਕ ਰੂਪ ਤੋਂ ਇੱਕ।

ਮਿਡਲ ਸਟੇਜ ਲਈ ਵਿਕਸਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਪਾਠ ਸਮੱਗਰੀ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਤਿਆਰੀ ਦੇ ਪੜਾਅ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਅੱਗੇ ਲੈ ਜਾਵੇਗੀ। ਪਾਠ ਪੁਸਤਕ ਨੂੰ ਵਿਕਸਤ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਦੇ ਟੀਚੇ, ਯੋਗਤਾਵਾਂ ਅਤੇ ਸਿੱਖਣ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਮਾਰਗਦਰਸ਼ਕ ਸਿਧਾਂਤ ਰਹੇ ਹਨ। ਗਤੀਵਿਧੀ ਕਿਤਾਬ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਟੀਚੇ (ਸੀਜੀ) ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਯੋਗਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅਧੀਨ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਸੀਜੀ-1: ਕੰਮ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਸਮੱਗਰੀਆਂ ਜਾਂ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ ਦੇ ਡੂੰਘਾਈ ਨਾਲ ਬੁਨਿਆਦੀ ਹੁਨਰਾਂ ਅਤੇ ਸਹਾਇਕ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਵਿਕਸਤ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਸੀਜੀ-2: ਕੰਮ ਦੀ ਦੁਨੀਆ ਵਿੱਚ ਕਿੱਤਾਮੁਖੀ ਹੁਨਰਾਂ ਅਤੇ ਕਿੱਤਿਆਂ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਅਤੇ ਉਪਯੋਗਤਾ ਨੂੰ ਸਮਝਦਾ ਹੈ।

ਸੀਜੀ-3: ਸਾਰੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਸੀਜੀ-੪: ਘਰ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣ ਅਤੇ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਉਣ ਲਈ ਬੁਨਿਆਦੀ ਹੁਨਰ ਅਤੇ ਸਹਾਇਕ ਗਿਆਨ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਉਪਰੋਕਤ ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਦੇ ਟੀਚਿਆਂ ਨੂੰ ਕਵਰ ਕਰਨ ਲਈ ਗਤੀਵਿਧੀ ਕਿਤਾਬ ਵਿੱਚ ਕਈ ਕਿਸਮਾਂ ਦੀਆਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ।

ਗਤੀਵਿਧੀ ਕਿਤਾਬ ਵਿੱਚ ਛੇ ਉਦਾਹਰਣ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ, ਕੰਮ ਦੇ ਹਰੇਕ ਰੂਪ ਲਈ ਦੋ। ਇੱਕ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਤਰਜੀਹੀ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਸਕੂਲ ਸਥਾਨਕ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਹੋਰ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਾਂ ਨੂੰ ਡਿਜ਼ਾਈਨ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਵਿਆਖਿਆਤਮਕ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਾਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ:

ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ੧ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਰਸੋਈ ਗਾਰਡਨ ਵਿਕਸਤ ਕਰਨ 'ਤੇ ਹੈ। ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਸਕੂਲ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚ ਜਾਂ ਗਮਲੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਰਸੋਈ ਬਾਗ ਬਣਾਉਣ ਅਤੇ ਸਾਂਭਣ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣਗੇ। ਉਹ ਨੈਵਿਕ ਖੇਤੀ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ 'ਤੇ ਧਿਆਨ ਕੇਂਦਰਿਤ ਕਰਨ ਦੇ ਨਾਲ, ਫੀਲਡ ਦੌਰਿਆਂ ਅਤੇ ਹੱਥੀਂ ਸਿੱਖਣ ਰਾਹੀਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਅਭਿਆਸਾਂ ਬਾਰੇ ਸਿੱਖਣਗੇ।

ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ 2 ਜੈਵ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਰਜਿਸਟਰ ਤਿਆਰ ਕਰਨ 'ਤੇ ਹੈ। ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਸਕੂਲ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਜਾਂ ਆਸ ਪਾਸ ਦੇ ਖੇਤਰਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਜੀਵਤ ਵਸਤਾਂ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰਨਗੇ ਅਤੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਜੀਵਤ ਵਸਤਾਂ ਦਾ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਤਿਆਰ ਕਰਨਗੇ। ਉਹ ਵਾਤਾਵਰਣ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਭੂਮਿਕਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਦੇ ਹੋਏ ਪੌਦਿਆਂ, ਜਾਨਵਰਾਂ ਅਤੇ ਕੀੜਿਆਂ ਦੀਆਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਿਸਮਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਨਾ ਸਿੱਖਣਗੇ। ਇਹ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਿਰੀਖਣ ਹੁਨਰਾਂ, ਜੈਵ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਦੇ ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਸੰਭਾਲ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਨੂੰ ਵਧਾਏਗਾ। ਇਹ ਵਾਤਾਵਰਣ ਸੰਭਾਲ ਅਤੇ ਕੁਦਰਤੀ ਰਿਹਾਇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਵੀ ਪੈਦਾ ਕਰੇਗਾ।

ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ 3 ਹੁਨਰ ਬਣਾਉਣ 'ਤੇ ਹੈ। ਹੁਨਰ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਵਿੱਚ, ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਹੱਥਾਂ ਦੀਆਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਦੀ ਪੜਚੋਲ ਕਰਨਗੇ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਖਿਡੌਣੇ ਬਣਾਉਣਾ ਅਤੇ ਸਾਈਕਲ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਰੱਖਣਾ। ਉਹ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਜਾਂ ਕਲਾਤਮਕ ਚੀਜ਼ਾਂ ਬਣਾਉਣ, ਸਿਰਜਣਾਤਮਕਤਾ, ਸਮੱਸਿਆ ਹੱਲ ਕਰਨ ਅਤੇ ਤਕਨੀਕੀ ਹੁਨਰਾਂ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸਾਧਨਾਂ ਅਤੇ ਸਮੱਗਰੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨਾ ਸਿੱਖਣਗੇ। ਇਹ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਨਵੀਨਤਾ, ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਸੋਚ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤਕ ਗਿਆਨ ਦੀ ਵਿਹਾਰਕ ਵਰਤੋਂ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰੇਗਾ, ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਡਿਜ਼ਾਈਨ, ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ ਅਤੇ ਨਿਰਮਾਣ ਵਿੱਚ ਸੰਭਾਵਿਤ ਕਰੀਅਰ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕਰੇਗਾ।

ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ 4 ਐਨੀਮੇਸ਼ਨ ਅਤੇ ਗੇਮਾਂ 'ਤੇ ਹੈ। ਇਹ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਡਿਜੀਟਲ ਸਿਰਜਣਾਤਮਕਤਾ ਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨਾਲ ਜਾਣੂ ਕਰਵਾਏਗਾ। ਉਹ ਐਨੀਮੇਸ਼ਨ ਅਤੇ ਗੇਮਾਂ ਨੂੰ ਡਿਜ਼ਾਈਨ ਅਤੇ ਵਿਕਸਤ ਕਰਨਾ ਸਿੱਖਣਗੇ, ਕੋਡਿੰਗ, ਗ੍ਰਾਫਿਕ ਡਿਜ਼ਾਈਨ ਅਤੇ ਕਹਾਣੀ ਸੁਣਾਉਣ ਵਿੱਚ ਹੁਨਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਗੇ। ਇਹ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਕਨੀਕੀ ਮੁਹਾਰਤ, ਸਿਰਜਣਾਤਮਕਤਾ ਅਤੇ ਤਾਰਕਿਕ ਸੋਚ ਨੂੰ ਵਧਾਏਗਾ।

ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ 5 ਸਕੂਲ ਮਿਊਜ਼ੀਅਮ 'ਤੇ ਹੈ। ਇਹ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨੀਆਂ ਬਣਾਉਣ ਅਤੇ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਕਰਨ ਦੇ ਹੁਨਰਾਂ ਨੂੰ ਵਿਕਸਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰੇਗਾ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਅਤੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ, ਸਭਿਆਚਾਰ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਿਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਖੋਜ, ਦਸਤਾਵੇਜ਼, ਅਤੇ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਦੇ ਹੁਨਰਾਂ ਬਾਰੇ ਸਿੱਖਣਗੇ। ਇਹ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਵਿਰਾਸਤ ਦੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਪੈਦਾ ਕਰੇਗਾ, ਸੰਗਠਨਾਤਮਕ ਹੁਨਰਾਂ ਨੂੰ ਵਧਾਏਗਾ ਅਤੇ ਟੀਮ ਵਰਕ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰੇਗਾ। ਇਹ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸਿਰਜਣਾਤਮਕਤਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਅਤੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨਾਲ ਜੁੜਨ ਲਈ ਇੱਕ ਪਲੇਟਫਾਰਮ ਵੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰੇਗਾ।

ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ 6 ਅੱਗ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਖਾਣਾ ਪਕਾਉਣ 'ਤੇ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਵਿੱਚ, ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਗਰਮੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਪੌਸ਼ਟਿਕ ਭੋਜਨ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਦੀ ਕਲਾ ਦੀ ਪੜਚੋਲ ਕਰਨਗੇ। ਉਹ ਪੇਸ਼ਣ, ਭੋਜਨ ਸੁਰੱਖਿਆ, ਅਤੇ ਰਸੋਈ ਸਿਰਜਣਾਤਮਕਤਾ ਬਾਰੇ ਸਿੱਖਣਗੇ। ਇਹ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਿਹਾਰਕ ਜੀਵਨ ਹੁਨਰ, ਸਿਹਤਮੰਦ ਭੋਜਨ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ, ਅਤੇ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਵਿੱਚ ਜਾਂ ਸੀਮਤ ਸਰੋਤਾਂ ਨਾਲ ਭੋਜਨ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਸਿਖਾਏਗਾ। ਇਹ ਟੀਮ ਵਰਕ ਅਤੇ ਖਾਣਾ ਪਕਾਉਣ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਨੂੰ ਵੀ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰੇਗਾ।

ਸਾਰੇ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਾਂ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤੀ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਣਾਲੀਆਂ, ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ, ਵਿਰਾਸਤ, ਲਿੰਗ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲਤਾ ਅਤੇ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਵਰਗੇ ਕ੍ਰਾਸ-ਕਟਿੰਗ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਨੂੰ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਵੱਖ-ਵੱਖ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਅਧੀਨ ਸ਼ਾਮਲ ਪ੍ਰਤੀਬਿੰਬਤ ਅਤੇ ਸੋਚਣ ਯੋਗ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦਿਲਚਸਪ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਸਿੱਖਣ ਲਈ ਮੁਲਾਂਕਣ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਖੁਸ਼ਹਾਲ ਸਿੱਖਣ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸਿੱਖਣ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਪ੍ਰਸੰਗ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਚਿੱਤਰ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਦੀ ਸਮਝ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨ ਲਈ ਲਿਖਤ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। 'ਸੋਚੋ ਅਤੇ ਜਵਾਬ' ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਅੰਤ ਨੂੰ ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਸੋਚ, ਤਰਕ, ਜਵਾਬ ਦੇਣ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਹਰੇਕ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਲਈ ਤੁਰੰਤ ਜਵਾਬ (QR) ਕੋਡ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਵਾਧੂ ਸਰੋਤਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਅਸੀਂ ਪੂਰੀ ਉਮੀਦ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਾਂ ਨੂੰ ਕਰਨ ਦਾ ਆਨੰਦ ਲੈਣਗੇ ਅਤੇ ਇਹ ਲੋੜੀਂਦੀਆਂ ਅਤੇ ਇੱਛਤ ਯੋਗਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਵਿਕਸਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨਗੇ।

ਵਿਨੈ ਸਵਰੂਪ ਮਹਿਰੇਤਰਾ
ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਅਤੇ ਮੈਂਬਰ ਕਨਵੀਨਰ
ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਖੇਤਰ ਸਮੂਹ: ਵੇਕੇਸ਼ਨਲ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ
ਐਨਸੀਈਆਰਟੀ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ

ਭਾਰਤ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ

ਭਾਗ III (ਆਰਟੀਕਲ 12-34)
(ਕੁਝ ਸ਼ਰਤਾਂ, ਕੁਝ ਅਪਵਾਦਾਂ ਅਤੇ ਵਾਜਬ
ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਦੇ ਅਧੀਨ)

ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਗਾਰੰਟੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ

ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ

ਬਰਾਬਰੀ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ

- ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੀ ਬਰਾਬਰ ਸੁਰੱਖਿਆ
- ਧਰਮ, ਨਸਲ, ਜਾਤ, ਲਿੰਗ ਜਾਂ ਜਨਮ ਸਥਾਨ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਬਰਾਬਰੀ
- ਜਨਤਕ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਵਿੱਚ ਮੌਕੇ ਬਰਾਬਰ
- ਛੂਤ-ਛਾਤ ਅਤੇ ਸਿਰਲੇਖਾਂ ਦੇ ਖਾਤਮੇ ਦੁਆਰਾ ਬਰਾਬਰੀ।

ਅਜ਼ਾਦੀ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ

- ਸਮੀਕਰਨ, ਅਸੈਂਬਲੀ, ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ, ਅੰਦੋਲਨ, ਨਿਵਾਸ ਅਤੇ ਪੇਸ਼ੇ ਦੀ ਅਜ਼ਾਦੀ
- ਅਪਰਾਧਾਂ ਵਿੱਚ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਉਣ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਸੁਰੱਖਿਆਵਾਂ
- ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਨਿੱਜੀ ਅਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ
- ਛੇ ਤੋਂ ਚੌਦਾਂ ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਮੁਫਤ ਅਤੇ ਲਾਜ਼ਮੀ ਸਿੱਖਿਆ
- ਕੁਝ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਅਤੇ ਨਜ਼ਰਬੰਦੀ ਤੋਂ ਸੁਰੱਖਿਆ

ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਅਧਿਕਾਰ

- ਮਨੁੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਆਵਾਜ਼ਾਈ ਅਤੇ ਜਬਰੀ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਲਈ ਮਨਾਹੀ
- ਖ਼ਤਰਨਾਕ ਨੌਕਰੀਆਂ ਵਿੱਚ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦੀ ਮਨਾਹੀ

ਧਰਮ ਦੀ ਅਜ਼ਾਦੀ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ

- ਜ਼ਮੀਰ ਦੀ ਅਜ਼ਾਦੀ ਅਤੇ ਸੁਤੰਤਰ ਪੇਸ਼ੇ, ਅਭਿਆਸ ਅਤੇ ਧਰਮ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ
- ਧਾਰਮਿਕ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਕਰਨ ਦੀ ਅਜ਼ਾਦੀ
- ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਧਰਮ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਲਈ ਟੈਕਸ ਅਦਾ ਕਰਨ ਦੀ ਅਜ਼ਾਦੀ
- ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੱਖ-ਰਖਾਅ ਵਾਲੇ ਵਿਦਿਅਕ ਅਦਾਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਧਾਰਮਿਕ ਸਿੱਖਿਆ ਜਾਂ ਧਾਰਮਿਕ ਪੂਜਾ ਵਿੱਚ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਣ ਦੀ ਅਜ਼ਾਦੀ

ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਅਧਿਕਾਰ

- ਘੱਟ-ਗਿਣਤੀਆਂ ਦੇ ਹਿੱਤਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਭਾਸ਼ਾ, ਲਿਪੀ ਅਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਲਈ
- ਘੱਟ-ਗਿਣਤੀਆਂ ਲਈ ਆਪਣੀ ਪਸੰਦ ਦੇ ਵਿਦਿਅਕ ਅਦਾਰਿਆਂ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਕਰਨ ਲਈ।

ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਉਪਚਾਰਾਂ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ

- ਇਹਨਾਂ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਅਤੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਜਾਂ ਆਦੇਸ਼ ਜਾਂ ਰਿੱਟ ਜਾਰੀ ਕਰਕੇ।

ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਿਲੇਬਸ ਅਤੇ ਸਿੱਖਣ-ਸਿਖਾਉਣ ਸਮੱਗਰੀ ਕਮੇਟੀ (ਐੱਨ ਐੱਸ ਟੀ ਸੀ)

੧. ਪੰਤ, ਚਾਂਸਲਰ, ਨੈਸ਼ਨਲ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ ਆਫ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨਲ ਪਲਾਨਿੰਗ ਐਂਡ ਐਡਮਿਨਿਸਟ੍ਰੇਸ਼ਨ (ਐਨਆਈਈਪੀਏ); ਚੇਅਰਪਰਸਨ, ਐਨਐਸਟੀਸੀ
੨. ਮੰਜੁਲ ਭਾਰਗਵ, ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ, ਪਿੰਸਟਨ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ; ਸਹਿ-ਚੇਅਰਪਰਸਨ, ਐਨਐਸਟੀਸੀ
੩. ਸੁਧਾ ਮੂਰਤੀ, ਪ੍ਰਿੰਸਿਪਲ ਲੇਖਕ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਸ਼ਾਸਤਰੀ
੪. ਬਿਬੇਕ ਦੇਬਰਾਏ, ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਦੀ ਆਰਥਿਕ ਸਲਾਹਕਾਰ ਕੌਂਸਲ ਦੇ ਚੇਅਰਪਰਸਨ (ਈਏਸੀ-ਪੀਐਮ)
੫. ਸ਼ੇਖਰ ਮੰਡੇ, ਸਾਬਕਾ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਜਨਰਲ, ਸੀਐਸਆਈਆਰ; ਪ੍ਰਿੰਸਿਪਲ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ, ਸਾਵਿਤਰੀਬਾਈ ਫੂਲੇ ਪੁਣੇ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪੁਣੇ
੬. ਸੁਜਾਤਾ ਰਾਮਦੇਰਾਈ, ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ, ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਕੋਲੰਬੀਆ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਕੈਨੇਡਾ
੭. ਸੰਕਰ ਮਹਾਦੇਵਨ, ਸੰਗੀਤ ਮਸਤਰੇ, ਮੁੰਬਈ
੮. ਵਿਮਲ ਕੁਮਾਰ, ਡਾਇਰੈਕਟਰ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪਾਦੁਕੋਣ ਬੈਡਮਿੰਟਨ ਅਕੈਡਮੀ, ਬੰਗਲੌਰ
੯. ਮਿਸ਼ੇਲ ਡੈਨੀਨੋ, ਵਿਜ਼ਿਟਿੰਗ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ, ਆਈਆਈਟੀ, ਗਾਂਧੀਨਗਰ
੧੦. ਸੂਰੀਨਾ ਰਾਜਨ, ਆਈਏਐਸ (ਸੇਵਾਮੁਕਤ), ਸਾਬਕਾ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਜਨਰਲ, ਹਰਿਆਣਾ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ ਆਫ ਪਬਲਿਕ ਐਡਮਿਨਿਸਟ੍ਰੇਸ਼ਨ (ਐਚਆਈਪੀਏ)
੧੧. ਚਾਮੂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸ਼ਾਸਤਰੀ, ਚੇਅਰਪਰਸਨ, ਭਾਰਤੀ ਭਾਸ਼ਾ ਸਮਿਤੀ, ਸਿੱਖਿਆ ਮੰਤਰਾਲਾ
੧੨. ਸੰਜੀਵ ਸਾਨਿਆਲ, ਮੈਂਬਰ, ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਦੀ ਆਰਥਿਕ ਸਲਾਹਕਾਰ ਕੌਂਸਲ (EAC-PM)
੧੩. ਐਮ.ਡੀ. ਸ਼੍ਰੀਨਿਵਾਸ, ਚੇਅਰਪਰਸਨ, ਸੈਂਟਰ ਫਾਰ ਪਾਲਿਸੀ ਸਟੱਡੀਜ਼, ਚੇਨਈ
੧੪. ਗਜਾਨਨ ਲਾਂਛੇ, ਮੁਖੀ, ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦਫਤਰ, ਐਨਐਸਟੀਸੀ
੧੫. ਰੋਬਿਨ ਛੇਤਰੀ, ਡਾਇਰੈਕਟਰ, ਸਕਰਟ, ਸਿੱਕਮ
੧੬. ਪ੍ਰਤਿਊਸ਼ਾ ਕੁਮਾਰ ਮੰਡਲ, ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ, ਸਮਾਜਿਕ ਵਿਗਿਆਨ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿਭਾਗ, ਐਨਸੀਈਆਰਟੀ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ
੧੭. ਦਿਨੇਸ਼ ਕੁਮਾਰ, ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਅਤੇ ਮੁਖੀ, ਯੋਜਨਾ ਅਤੇ ਨਿਗਰਾਨੀ ਡਿਵੀਜ਼ਨ, ਐਨਸੀਈਆਰਟੀ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ
੧੮. ਕੀਰਤੀ ਕਪੂਰ, ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ, ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿਭਾਗ, ਐਨਸੀਈਆਰਟੀ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ
੧੯. ਰੰਜਨਾ ਅਰੋੜਾ, ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਅਤੇ ਮੁਖੀ, ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਅਧਿਐਨ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ ਵਿਭਾਗ, ਐਨਸੀਈਆਰਟੀ; ਮੈਂਬਰ-ਸਕੱਤਰ, ਐਨਐਸਟੀਸੀ

ਭਾਰਤ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ

ਭਾਗ IV ਏ (ਆਰਟੀਕਲ 41 ਏ)

ਬੁਨਿਆਦੀ ਕਰਤੱਵ

ਇਹ ਭਾਰਤ ਦੇ ਹਰ ਨਾਗਰਿਕ ਦੇ ਫਰਜ਼ ਹੋਣਗੇ-

- ੳ) ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਆਦਰਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਸੰਸਥਾਵਾਂ, ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਝੰਡੇ ਅਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਗੀਤ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਨਾ।
- ਅ) ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਹਾਨ ਆਦਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਕਦਰ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਜ਼ਾਦੀ ਲਈ ਸਾਡੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸੰਘਰਸ਼ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕੀਤਾ।
- ੲ) ਭਾਰਤ ਦੀ ਪ੍ਰਭੂਸੱਤਾ, ਏਕਤਾ ਅਤੇ ਅਖੰਡਤਾ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਣਾ ਅਤੇ ਰੱਖਿਆ ਕਰਨਾ।
- ਸ) ਦੇਸ਼ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸੇਵਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ ਜਦੋਂ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
- ਹ) ਧਾਰਮਿਕ, ਭਾਸ਼ਾਈ ਅਤੇ ਖੇਤਰੀ ਜਾਂ ਵਿਭਾਗੀ ਵਿਭਿੰਨਤਾਵਾਂ ਤੋਂ ਪਾਰ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਸਦਭਾਵਨਾ ਅਤੇ ਸਾਂਝੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨਾ, ਔਰਤਾਂ ਦੇ ਮਾਣ ਲਈ ਅਪਮਾਨਜਨਕ ਅਭਿਆਸਾਂ ਨੂੰ ਤਿਆਗਣਾ।
- ਕ) ਸਾਡੇ ਸੰਯੁਕਤ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੀ ਅਮੀਰ ਵਿਰਾਸਤ ਦੀ ਕਦਰ ਅਤੇ ਸੰਭਾਲ ਕਰਨਾ।
- ਖ) ਜੰਗਲਾਂ, ਝੀਲਾਂ, ਨਦੀਆਂ, ਜੰਗਲੀ ਜੀਵਾਂ ਸਮੇਤ ਕੁਦਰਤੀ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਸੁਧਾਰ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਜੀਵਾਂ ਲਈ ਹਮਦਰਦੀ ਰੱਖਣਾ।
- ਗ) ਵਿਗਿਆਨਕ ਸੁਭਾਅ, ਮਾਨਵਵਾਦ ਅਤੇ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਅਤੇ ਸੁਧਾਰ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰਨਾ।
- ਘ) ਜਨਤਕ ਸੰਪੱਤੀ ਦੀ ਰਾਖੀ ਅਤੇ ਹਿੰਸਾ ਨੂੰ ਛੱਡਣ ਲਈ।
- ਙ) ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਅਤੇ ਸਮੂਹਿਕ ਗਤੀਵਿਧੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਉੱਤਮਤਾ ਵੱਲ ਯਤਨ ਕਰਨ ਲਈ ਤਾਂ ਜੋ ਰਾਸ਼ਟਰ ਨਿਰੰਤਰ ਯਤਨਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਦੇ ਉੱਚ ਪੱਧਰਾਂ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹੇ।
- ਚ) ਜੇ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਜਾਂ ਸਰਪ੍ਰਸਤ ਹੈ, ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਮੌਕੇ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਜਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕੇਸ ਹੋਵੇ, ਛੇ ਅਤੇ ਚੌਦਾਂ ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਦਾ ਵਾਰਡ।

ਨੋਟ: ਮੌਲਿਕ ਕਰਤੱਵਾਂ ਵਾਲੀ ਧਾਰਾ 41A ਸੰਵਿਧਾਨ (੪੨ਵੀਂ ਸੋਧ) ਐਕਟ, 1੯7੬ (੩ ਜਨਵਰੀ 1੯77 ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵੀ) ਦੁਆਰਾ ਪਾਈ ਗਈ ਸੀ।

(ਚ) ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ (੮੬ਵੀਂ ਸੋਧ) ਐਕਟ, ੨00੨ (੧ ਅਪ੍ਰੈਲ ੨0੧0 ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵੀ) ਦੁਆਰਾ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ।

ਪਾਠ ਪੁਸਤਕ ਵਿਕਸਿਤ ਟੀਮ

ਮਾਰਗ ਦਰਸ਼ਨ

1. ਮਹੇਸ਼ ਚੰਦਰ ਪੰਤ, ਚਾਂਸਲਰ, ਨੈਸ਼ਨਲ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ ਆਫ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨਲ ਪਲਾਨਿੰਗ ਐਂਡ ਐਡਮਿਨਿਸਟ੍ਰੇਸ਼ਨ (ਐਨਆਈਈਪੀਏ); ਚੇਅਰਪਰਸਨ, ਐਨਐਸਟੀਸੀ
2. ਮੰਜੁਲ ਭਾਰਗਵ, ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਅਤੇ ਸਹਿ-ਚੇਅਰਪਰਸਨ, ਐਨਐਸਟੀਸੀ

ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਖੇਤਰ ਗਰੁੱਪ: ਵੇਕੇਸ਼ਨਲ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ

ਚੇਅਰਪਰਸਨ

ਸੁਰੀਨਾ ਰਾਜਨ, ਆਈਏਐਸ (ਸੇਵਾਮੁਕਤ), ਹਰਿਆਣਾ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ ਆਫ ਪਬਲਿਕ ਐਡਮਿਨਿਸਟ੍ਰੇਸ਼ਨ (ਐਚਆਈਪੀਏ) ਦੀ ਸਾਬਕਾ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਜਨਰਲ; ਮੈਂਬਰ, ਐਨਐਸਟੀਸੀ

ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਉਣ ਵਾਲੇ:

1. ਅਭਿਸ਼ੇਕ ਗੁਪਤਾ, ਚੀਫ ਓਪਰੇਟਿੰਗ ਅਫਸਰ, ਯੁਵਾਹ-ਇੰਡੀਆ, ਯੂਨੀਸੇਫ, ਦਿੱਲੀ
2. ਅਨੀਮੇਸ਼ ਚੰਦਰ, ਵੇਕੇਸ਼ਨਲ ਟ੍ਰੇਨਰ, +2 ਹਾਈ ਸਕੂਲ, ਦੰਤੂ, ਬੋਕਾਰੋ, ਝਾਰਖੰਡ
3. ਐਚ. ਲਾਲਹਰੁਇਤਲੁਆਂਗਾ, ਵਧੀਕ ਰਾਜ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਡਾਇਰੈਕਟਰ, ਸਮੁੱਚਾ ਸਿੱਖਿਆ ਮਿਜ਼ੋਰਮ, ਆਈਜ਼ੋਲ
4. ਜੈਸ਼ੀ ਮਾਥੁਰ, ਸਹਾਇਕ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ, ਰਾਜਸਥਾਨ ਸਟੇਟ ਕੌਂਸਲ ਆਫ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨਲ ਰਿਸਰਚ ਐਂਡ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ, ਉਦੈਪੁਰ
5. ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਵੇਕੇਸ਼ਨਲ ਅਧਿਆਪਕ, ਸਰਕਾਰੀ ਗਰਲਜ਼ ਸੀਨੀਅਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਕੂਲ, ਚਿਤੜੀ, ਰੋਹਤਕ, ਹਰਿਆਣਾ
6. ਮਨੋਜ ਕੁਮਾਰ ਸ਼ੁਕਲਾ, ਲੈਕਚਰਾਰ, ਸਟੇਟ ਕੌਂਸਲ ਆਫ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨਲ ਰਿਸਰਚ ਐਂਡ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ, ਦੇਹਰਾਦੂਨ, ਉਤਰਾਖੰਡ
7. ਮਮਤਾ ਸ਼੍ਰੀਵਾਸਤਵ, ਸੰਯੁਕਤ ਡਾਇਰੈਕਟਰ (ਵੇਕੇਸ਼ਨਲ ਸਿੱਖਿਆ), ਨੈਸ਼ਨਲ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ ਆਫ ਓਪਨ ਸਕੂਲਿੰਗ, ਨੇਇਡਾ, ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼
8. ਨਵਨੀਤ ਗਣੇਸ਼, ਮੈਂਬਰ, ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦਫਤਰ, ਐਨਐਸਟੀਸੀ
9. ਨੀਨਾ ਜਾਜੂ ਪਿੰਗਾਲੇ, ਵਾਈਸ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ (ਲਰਨਿੰਗ ਐਂਡ ਡਿਵੈਲਪਮੈਂਟ), ਲੇਬਰਨੈੱਟ ਸਰਵਿਸਿਜ਼ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਲਿਮਿਟਿਡ, ਬੈਂਗਲੁਰੂ, ਕਰਨਾਟਕ
10. ਨੀਤਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਦਾਸ, ਸਾਬਕਾ ਜਨਰਲ ਮੈਨੇਜਰ, ਨੈਸ਼ਨਲ ਸਕਿੱਲ ਡਿਵੈਲਪਮੈਂਟ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ, ਅਤੇ ਫੀਲਾਂਸ ਹੁਨਰ ਵਿਕਾਸ ਮਾਹਰ

੧੧. ਨਿਮਰਤ ਕੌਰ, ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ, ਅਜ਼ੀਮ ਪ੍ਰੋਮਜੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਬੈਂਗਲੁਰੂ, ਕਰਨਾਟਕ
੧੨. ਪੂਨਮ ਭੂਸ਼ਣ, ਐਸੋਸੀਏਟ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ, ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਨੈਸ਼ਨਲ ਓਪਨ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ
੧੩. ਰਾਜ ਗਿਲਡਾ, ਸੰਸਥਾਪਕ, ਉਧਾਰ ਏ ਹੈਂਡ ਇੰਡੀਆ, ਪੁਣੇ, ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ
੧੪. ਸੁਭਾਸ਼ ਚੰਦਰ ਮਹਾਜਨ, ਡਿਪਟੀ ਸਟੇਟ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਡਾਇਰੈਕਟਰ, ਸਮੁੱਚਾ ਸਿੱਖਿਆ ਪੰਜਾਬ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ
੧੫. ਵਿਨੀਤਾ ਸਿਰੋਹੀ, ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ, ਨੈਸ਼ਨਲ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ ਆਫ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨਲ ਪਲਾਨਿੰਗ ਐਂਡ ਐਡਮਿਨਿਸਟ੍ਰੇਸ਼ਨ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ
੧੬. ਵਿਪਿਨ ਕੇ ਜੈਨ, ਐਸੋਸੀਏਟ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ, ਬਿਜ਼ਨਸ ਐਂਡ ਕਾਮਰਸ ਵਿਭਾਗ, ਪੀਐਸਐਸ ਸੈਂਟਰਲ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ ਆਫ ਵੇਕੇਸ਼ਨਲ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ, ਭੋਪਾਲ, ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼
੧੭. ਯੋਗੇਸ਼ ਰਮੇਸ਼ ਕੁਲਕਰਨੀ, ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ, ਵਿਗਿਆਨ ਆਸ਼ਰਮ, ਪਬਲ, ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ

ਸਮੀਖਿਆਕਾਰ

੧. ਅਨੁਰਾਗ ਬਿਹਾਰ, ਮੈਂਬਰ, ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਫਰੇਮਵਰਕ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਮੇਟੀ
੨. ਗਜਾਨਨ ਲਾਂਢੇ, ਮੁਖੀ, ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦਫਤਰ, ਐਨਐਸਟੀਸੀ

ਮੈਂਬਰ ਕਨਵੀਨਰ

ਵਿਨੈ ਸਵਰੂਪ ਮਹਿਰੋਤਰਾ, ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਅਤੇ ਮੁਖੀ, ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕੇਂਦਰ, ਪੀਐਸਐਸ ਸੈਂਟਰਲ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ ਆਫ ਵੇਕੇਸ਼ਨਲ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ, ਐਨਸੀਈਆਰਟੀ, ਭੋਪਾਲ, ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼

ਮਾਨਤਾਵਾਂ

ਨੈਸ਼ਨਲ ਕੌਂਸਲ ਆਫ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨਲ ਰਿਸਰਚ ਐਂਡ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ (ਐਨਸੀਈਆਰਟੀ) ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਿਲੇਬਸ ਅਤੇ ਪਾਠ ਪੁਸਤਕ ਕਮੇਟੀ (ਐਨਐਸਟੀਸੀ) ਦੇ ਚੇਅਰਪਰਸਨ, ਸਹਿ-ਚੇਅਰਪਰਸਨ ਅਤੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਅਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਮਾਰਗ ਦਰਸ਼ਨ ਨੂੰ ਮਾਨਤਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।

ਗਤੀਵਿਧੀ ਕਿਤਾਬ ਨੂੰ ਵਿਗਿਆਨ ਆਸਰਮ, ਪਾਬਲ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਸਮੱਗਰੀ ਅਤੇ ਸੁਝਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਅਮੀਰ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਅਜ਼ੀਮ ਪ੍ਰੋਮਜ਼ੀ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ, ਬੈਂਗਲੁਰੂ; ਅਤੇ ਲੈਂਡ ਏ ਹੈਂਡ ਇੰਡੀਆ, ਪੂਨੇ।

ਆਪਣੇ ਨਿੱਜੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਤੋਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਸਾਂਝੀਆਂ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਮਿਸ਼ੇਲ ਡੈਨੀਨੋ ਦੀ ਉਦਾਰਤਾ ਨੂੰ ਧੰਨਵਾਦ ਨਾਲ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਤਸਵੀਰਾਂ ਸਾਂਝੀਆਂ ਕਰਨ ਲਈ ਨਾਗਾਲੈਂਡ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸੂਚਨਾ ਅਤੇ ਲੋਕ ਸੰਪਰਕ ਡਾਇਰੈਕਟੋਰੇਟ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ।

ਮੁੱਖ ਸਲਾਹਕਾਰ ਬਿਨੈ ਪਟਨਾਇਕ ਅਤੇ ਸੁਪਰਨਾ ਦਿਵਾਕਰ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦਫਤਰ, ਐਨਐਸਟੀਸੀ ਦੇ ਸਲਾਹਕਾਰ ਤਰੁਣ ਚੌਬੀਸਾ ਅਤੇ ਭਾਵਨਾ ਪਾਲੀਵਾਲ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਵੀ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਪੀ.ਐਸ.ਐਸ.ਸੀ.ਆਈ.ਵੀ.ਈ. ਦੇ ਸੰਯੁਕਤ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਦੀਪਕ ਪਾਲੀਵਾਲ ਦੇ ਸਮਰਥਨ ਅਤੇ ਮਾਰਗ ਦਰਸ਼ਨ ਨੂੰ ਵੀ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਹਾਇਕ ਸੰਪਾਦਕ (ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ) ਅਕਾਂਸ਼ਾ ਦੂਬੇ ਅਤੇ ਸਹਾਇਕ ਸੰਪਾਦਕ (ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ) ਦੀਪਾਂਕਰ ਕਵਥੇਕਰ ਦੇ ਯੋਗਦਾਨ ਦੀ ਬਹੁਤ ਸ਼ਲਾਘਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਦੇਸ਼ ਭਰ ਦੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸਕੂਲਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਫੋਟੋਆਂ ਦਾ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਉਣ ਲਈ ਮਾਨਤਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜੋ ਜਾਂ ਤਾਂ ਗਤੀਵਿਧੀ ਕਿਤਾਬ ਵਿੱਚ ਵਰਤੇ ਗਏ ਹਨ ਜਾਂ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਲਈ ਮਾਰਗ ਦਰਸ਼ਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ: ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਵਿਦਿਆ ਕੇਂਦਰ, ਬੰਗਲੁਰੂ; ਸੇਊ. ਲਕਸ਼ਮੀਬਾਈ ਬਾਬੁਰਾਓ ਬੰਗੜ ਵਿਦਿਆਲਿਆ, ਖਡਕੀ, ਪੂਨੇ; ਪੀ. ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਨਹਿਰੂ ਮਦਿਆਮਿਕ ਵਿਦਿਆਲਿਆ, ਨਿਰਗੁਦਸਰ, ਪੁਣੇ; ਕੰਪੋਜ਼ਿਟ ਸਕੂਲ ਨਾਈਬਸਤੀ, ਝਾਂਸੀ; ਬੇਸਿਕ ਸਕੂਲ ਨੈਬਸਤਾ, ਲਖਨਊ; ਕੰਪੋਜ਼ਿਟ ਸਕੂਲ ਅਲੀਪੁਰ ਗਿਜੌਰੀ, ਬੁਲੰਦਸ਼ਹਿਰ; ਅਤੇ ਅਪਰ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਵਿਦਿਅਕ ਸਿਖਲਾਈ ਸੰਸਥਾ, ਪਰੀਸਰ, ਬੁਲੰਦਸ਼ਹਿਰ।

ਐਨਸੀਈਆਰਟੀ ਤਸਵੀਰਾਂ ਲਈ ਸਿਲਜਾ ਬੰਸਰੀਅਰ, ਪ੍ਰਤਿਤੀ ਪ੍ਰਸਾਦ, ਪੀਜੇਐਸ ਖੰਡਪੁਰ, ਗੌਰਵ ਸ਼ਰਮਾ, ਰੀਮਾ ਕੌਰ, ਰੋਜ਼ਲੀਨ ਰਿਚਾ ਅਤੇ ਪੁਰਸ਼ੋਤਮ ਸਿੰਘ ਠਾਕੁਰ ਦੇ ਯੋਗਦਾਨ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਕੌਂਸਲ ਕਿਤਾਬ ਦੀ ਕਾਪੀ-ਸੰਪਾਦਨ ਅਤੇ ਅੰਤਿਮ ਰੂਪ ਦੇਣ ਲਈ ਸਹਾਇਕ ਸੰਪਾਦਕ (ਇਕਰਾਰਨਾਮੇ) ਅਲਪਨਾ ਸਾਹਾ ਦੇ ਬਹੁਮੁੱਲੇ ਯੋਗਦਾਨ ਨੂੰ ਵੀ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਐਨਸੀਈਆਰਟੀ ਦੇ ਡੀਟੀਪੀ ਸੈੱਲ ਦੇ ਇੰਚਾਰਜ ਸੁਰਿੰਦਰ ਕੁਮਾਰ ਅਤੇ ਡੀਟੀਪੀ ਆਪਰੇਟਰਾਂ (ਠੇਕੇਦਾਰ) ਉਪਾਸਨਾ, ਅਨੀਤਾ, ਰਾਜਸ਼੍ਰੀ ਸੈਣੀ, ਬਿੱਟੂ ਕੁਮਾਰ ਮਹਾਤੋ ਅਤੇ ਅਮਜਦ ਹੁਸੈਨ ਦੇ ਯਤਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਪ੍ਰਫਰੀਡਰ (ਠੇਕੇਦਾਰ), ਸਨੇਹਾ ਝਾ, ਲੇਮੇਸ਼ ਗਿਰੀ, ਪ੍ਰਵੀਨ ਕੁਮਾਰ ਅਤੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਯੋਗਦਾਨ ਦੀ ਸ਼ਲਾਘਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਸਾਰੇ ਪਾਠਾਂ ਲਈ ਕਾਪੀਰਾਈਟ ਇਜਾਜ਼ਤਾਂ ਲਾਗੂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ਕਿਸੇ ਵੀ ਗਲਤੀ ਲਈ ਮੁਆਫੀ ਮੰਗਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਣਜਾਣ ਕਾਪੀਰਾਈਟ ਧਾਰਕਾਂ ਤੋਂ ਸੁਣ ਕੇ ਖੁਸ਼ ਹੋਵੇਗਾ।

ਪਹੁੰਚ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਇਹ ਗਤੀਵਿਧੀ ਕਿਤਾਬ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਫਰੇਮਵਰਕ 2023 (ਐਨਸੀਐਫ-ਐਸਈ 2023) ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਕਿੱਤਾਮੁਖੀ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਤੀ ਪਹੁੰਚ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਐਨਸੀਐਫ-ਐਸਈ 2023 ਵਿੱਚ, ਕੰਮ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਵਿਆਪਕ ਰੂਪਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼੍ਰੇਣੀਬੱਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ: ਜੀਵਨ ਰੂਪਾਂ ਨਾਲ ਕੰਮ, ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਅਤੇ ਸਮੱਗਰੀਆਂ ਨਾਲ ਕੰਮ, ਅਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਕੰਮ।

- ਜੀਵਨ ਰੂਪਾਂ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਪੌਦਿਆਂ ਅਤੇ ਜਾਨਵਰਾਂ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਉਦਾਹਰਨ ਲਈ, ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਦੇ ਬਾਗ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੀ ਦੇਖਭਾਲ ਕਰਨਾ।
- ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਅਤੇ ਸਮੱਗਰੀਆਂ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸਮੱਗਰੀ (ਜਿਵੇਂ ਕਿ, ਕਾਗਜ਼, ਲੱਕੜ, ਮਿੱਟੀ ਅਤੇ ਕੱਪੜੇ) ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਐਜ਼ਾਰਾਂ (ਜਿਵੇਂ ਕਿ, ਕੈਚੀ ਅਤੇ ਬਾਗ ਦਾ ਕਾਂਟਾ, ਚਾਰੂ, ਹਥੌੜਾ, ਸਕੂਡਰਾਇਵਰ, ਆਦਿ) ਅਤੇ ਮਸ਼ੀਨਾਂ (ਜਿਵੇਂ ਕਿ, ਬੋਤਲ ਓਪਨਰ, ਰੈਂਪ ਸਲਾਈਡ, ਲੱਕੜ ਦਾ ਪੈਚ, ਕਰੇਨ, ਬੁਲਡੋਜ਼ਰ, ਆਦਿ) ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ।
- ਮਨੁੱਖੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਵਿੱਚ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ ਗੱਲਬਾਤ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਿਵੇਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਸੰਚਾਰ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸੇਵਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ ਅਤੇ ਸਰੋਤਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਉਦਾਹਰਨ ਲਈ, ਸਿਹਤ ਸੰਭਾਲ, ਸਮਾਜਕ ਸੇਵਾਵਾਂ, ਸਿੱਖਿਆ, ਭੋਜਨ ਸੇਵਾਵਾਂ, ਭਾਈਚਾਰਕ ਸੇਵਾ, ਆਦਿ।

ਇਹ 'ਕੰਮ ਦੇ ਰੂਪ' ਮੱਧ ਪੜਾਅ (ਜਮਾਤ ਛੇਵੀਂ ਤੋਂ ਅੱਠਵੀਂ ਤੱਕ) ਲਈ ਪਾਠਕ੍ਰਮ, ਸਿਲੇਬਸ ਅਤੇ ਸਮੱਗਰੀ ਨੂੰ ਵਿਕਸਤ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਮਾਰਗ ਦਰਸ਼ਕ ਸੰਕਲਪ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਇਰਾਦਾ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਕੰਮ ਦੀ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ਾਲ ਲੜੀ ਦਾ ਐਕਸਪੋਜ਼ਰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ, ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਜਮਾਤ ਛੇਵੀਂ ਤੋਂ ੮ ਵਿੱਚ ਨੌਂ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਲੈਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ: ਤਿੰਨ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ, ਹਰੇਕ ਗ੍ਰੇਡ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਦੇ ਹਰੇਕ ਰੂਪ ਤੋਂ ਇੱਕ।

ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਕੂਲਾਂ 'ਤੇ ਛੱਡ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਐਨਸੀਐਫ-ਐਸਈ 2023, ਅਤੇ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਇਹ ਗਤੀਵਿਧੀ ਕਿਤਾਬ, ਸਕੂਲਾਂ ਨੂੰ ਸਥਾਨਕ ਵਿਚਾਰਾਂ ਅਤੇ ਸਰੋਤਾਂ ਦੀ ਉਪਲਬਧਤਾ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰਨ ਲਈ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਕੰਮ ਦੇ ਫਾਰਮਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਾਂ ਦੀਆਂ ਦੋ-ਦੋ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਜੋ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਜਮਾਤ ਛੇਵੀਂ ਵਿੱਚ ਲੈ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਗਤੀਵਿਧੀ ਕਿਤਾਬ ਵਿੱਚ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਵਿਆਖਿਆ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਹਨ ਕਿ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਾਂ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਡਿਜ਼ਾਈਨ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮੁੱਖ ਪਹਿਲੂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਦੇ ਲਈ, ਉਦਾਹਰਨਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਨੂੰ ਡਿਜ਼ਾਈਨ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਟੈਂਪਲੇਟ ਵੀ ਗਤੀਵਿਧੀ ਕਿਤਾਬ (ਅਨੁਬੰਧ ੧) ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੇ ਇਸ ਗਤੀਵਿਧੀ ਕਿਤਾਬ ਦੇ ਡਿਜ਼ਾਈਨ ਨੂੰ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ:

੧. ਵੇਕੇਸ਼ਨਲ ਸਿੱਖਿਆ ਦੀ ਸੁਚਾਰੂ ਜਾਣ-ਪਛਾਣ: ਇਹ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿੱਤਾਮੁਖੀ ਸਿੱਖਿਆ ਨੂੰ ਮਿਡਲ ਪੜਾਅ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਗਤੀਵਿਧੀ ਕਿਤਾਬ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਅਧਿਆਪਕ ਜਾਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਨੂੰ ਤਜਵੀਜ਼ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਇਸ ਤਬਦੀਲੀ ਨੂੰ ਜਿੰਨਾ ਸੰਭਵ ਹੋ ਸਕੇ ਸੁਚਾਰੂ ਬਣਾਉਣਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

੨. ਵਿਭਿੰਨ ਸਰੋਤਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਾਂ ਦੇ ਉਦਾਹਰਣ: ਗਤੀਵਿਧੀ ਕਿਤਾਬ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਾਂ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੋ ਮਾਹਿਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਸਾਧਨਾਂ ਅਤੇ ਸਮੱਗਰੀਆਂ ਦੀ ਉਪਲੱਬਧਤਾ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਿਸਮਾਂ ਦੇ ਸਰੋਤਾਂ ਵਾਲੇ ਸਕੂਲਾਂ ਦੁਆਰਾ ਲਏ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।

੩. ਸਿੱਖਣ ਦੇ ਨਤੀਜਿਆਂ ਨਾਲ ਜੁੜਨਾ: ਗਤੀਵਿਧੀ ਕਿਤਾਬ ਨੂੰ ਜਮਾਤ ਛੇਵੀਂ ਲਈ ਸਿੱਖਣ ਦੇ ਨਤੀਜਿਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਅਤੇ ਆਖਰਕਾਰ ਮੱਧ ਪੜਾਅ ਲਈ ਯੋਗਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

੪. ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਾਂ ਵਿੱਚ ਇਕਸਾਰਤਾ: ਸਾਰੇ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕੋ ਰੂਪ-ਰੇਖਾ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰੇਗਾ ਕਿ ਹਰੇਕ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਇੱਕ ਜਾਣਿਆ-ਪਛਾਣਿਆ ਕ੍ਰਮ ਅਤੇ ਨਤੀਜੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ।

੫. ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇਕਸਾਰਤਾ: ਜਦੋਂ ਕਿ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਾਂ ਵਿੱਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣਗੀਆਂ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਸਿੱਖਣ ਲਈ ਅਗਵਾਈ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕੁਝ ਕਿਵੇਂ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ, ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਨੂੰ ਜੋੜਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਿੱਖਣ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਵੱਲ ਲੈ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

੬. ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਮਾਲਕੀ: ਗਤੀਵਿਧੀ ਕਿਤਾਬ ਨੂੰ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨਾਲ 'ਬੋਲਣਾ' ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਆਪਣੀ ਸਿੱਖਣ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤੀਬਿੰਬ ਨੂੰ ਰਿਕਾਰਡ ਕਰਨ ਦੇ ਮੌਕੇ ਵੀ ਦੇਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਜੋ ਉਹ ਕਰਨਗੇ।

੭. ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਲਈ ਮਾਰਗ ਦਰਸ਼ਨ: ਗਤੀਵਿਧੀ ਕਿਤਾਬ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਲਈ ਇੱਕ ਢਾਂਚਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੋ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਕਿੱਤਾਮੁਖੀ ਸਿੱਖਿਆ ਲੈਣਗੇ। ਇਸ ਨੂੰ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਉਮੀਦਾਂ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਾਰਗ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਸਮਝਣ ਲਈ ਵੀ ਮਾਰਗ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਐਨਸੀਐਫ-ਐਸਈ ੨੦੨੩ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਕੀ ਉਮੀਦ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

੮. ਮੁੱਲ ਏਕੀਕਰਣ: ਗਤੀਵਿਧੀ ਕਿਤਾਬ ਨੂੰ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ 'ਕਰਨ' ਦੇ ਮੌਕੇ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ, ਛੋਟੀਆਂ ਸਫਲਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਰਿਕਾਰਡ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਫੀਡਬੈਕ ਲੈਣਾ ਅਤੇ ਦੇਣਾ, ਸਾਥੀਆਂ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਨਾ, ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਦੁਬਾਰਾ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨਾ, ਸਵਾਲਾਂ ਦੇ ਜਵਾਬ ਦੇਣਾ, ਸੰਖੇਪ ਵਿੱਚ, ਅਤੇ ਕੰਮ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਕਦਰਾਂ ਕੀਮਤਾਂ ਨੂੰ 'ਅਨੁਭਵ' ਕਰਨਾ।

੯. ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਾਂ ਦੇ ਸੰਚਾਲਨ ਦੀ ਪਹੁੰਚ: ਤਿਆਰੀ ਦੇ ਕੁਝ ਤੱਤ, ਅਤੇ ਰਿਕਾਰਡਿੰਗ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤੀਬਿੰਬਾਂ ਦੇ ਨਾਲ 'ਕਰਨ' 'ਤੇ ਧਿਆਨ ਕੇਂਦਰਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸਿੱਖਣ ਨੂੰ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਤੋਂ ਉਭਾਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਸੰਭਵ ਹੋਵੇ, ਸੁਰੂਆਤੀ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਹੋਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ

ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਇਸ ਸਮੇਂ ਕੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਕੀ ਦੇਖ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਗਤੀਵਿਧੀ ਕਿਤਾਬ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਅਧਿਆਪਨ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਭਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਰਾਹੀਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਸਿੱਖਣ ਦੇ ਮੁਲਾਂਕਣ ਲਈ ਮਾਰਗ ਦਰਸ਼ਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਰਚਨਾਤਮਕ ਅਤੇ ਸੰਖੇਪ ਮੁਲਾਂਕਣਾਂ ਲਈ ਆਪਣੇ ਖੁਦ ਦੇ ਸਾਧਨ ਅਤੇ ਤਕਨੀਕਾਂ ਤਿਆਰ ਕਰਨੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ।

ਗਤੀਵਿਧੀ ਕਿਤਾਬ ਵਿੱਚ ਅਧਿਆਪਕਾਂ, ਸਕੂਲ ਮੁਖੀਆਂ ਅਤੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਲਈ ਨੋਟਸ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਅਨੁਬੰਧ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ ਜੋ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਲਈ ਲਾਭਦਾਇਕ ਹੋਣਗੇ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਜਮਾਤ ਛੇਵੀਂ ਵਿੱਚ ਕਿੱਤਾਮੁਖੀ ਸਿੱਖਿਆ ਲਈ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਸਕੂਲ ਦੇ ਮੁਖੀਆਂ ਅਤੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਲਈ ਨੋਟ

ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਨੀਤੀ (ਐਨਈਪੀ) 2020 ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਟੀਚਿਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਅਧਿਆਪਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹਨ। ਸਕੂਲ ਸਿੱਖਿਆ ਲਈ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਫਰੇਮਵਰਕ (ਐਨਸੀਐਫ-ਐਸਈ) 2023 ਵੇਕੇਸ਼ਨਲ ਸਿੱਖਿਆ ਨੂੰ ਜਮਾਤ ਛੇਵੀਂ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਇੱਕ ਵੱਖਰੇ ਵਿਸ਼ੇ ਵਜੋਂ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ 'ਕਰਨ ਦੁਆਰਾ ਸਿੱਖਣਾ', 'ਕਿਰਤ ਦੀ ਇੱਜ਼ਤ' ਅਤੇ ਵਿਆਪਕ ਕੰਮ ਦੇ ਸੰਪਰਕ ਰਾਹੀਂ ਕਿੱਤਾਮੁਖੀ ਸਮਰੱਥਾਵਾਂ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਸਫਲਤਾਪੂਰਵਕ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਅਤੇ ਆਤਮਵਿਸ਼ਵਾਸੀ ਬਾਲਗਾਂ ਨੂੰ ਵਿਕਸਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸਹਾਇਤਾ ਮਿਲੇਗੀ ਜੋ ਸਾਰੇ ਪੇਸ਼ਿਆਂ ਨੂੰ ਮਹੱਤਵ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਕਿੱਤਾਮੁਖੀ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਧਾਰਨਾਤਮਕ ਸਿੱਖਿਆ ਨੂੰ ਅਸਲ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੇ ਮੌਕੇ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਕੇ ਸਮੁੱਚੀ ਸਿੱਖਿਆ ਲਈ ਇੱਕ ਮਜ਼ਬੂਤ ਮਾਧਿਅਮ ਵੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਗਰੇਡ ੬ ਵਿੱਚ, ਵਿਦਿਆਰਥੀ 'ਕੰਮ ਦੇ ਰੂਪਾਂ' ਵਿੱਚੋਂ ਹਰੇਕ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਲੈਣਗੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਾਂ ਦਾ ਕ੍ਰਮ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਅਕਾਦਮਿਕ ਸਾਲ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪੂਰੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਇੱਕੋ ਸਮੇਂ ਜਾਂ ਇੱਕ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇੱਕ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੇ ਸਮੂਹ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਵੀ ਲੈ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਾਰਕਾਂ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ, ਉਪਲਬਧ ਸਰੋਤ, ਆਦਿ। ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਨੋਟ ਕਰੋ ਕਿ ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਦੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਸੰਕਲਪਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਨਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ ਜੋ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਜਾਣਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ (ਉਦਾਹਰਨ ਲਈ, ਪੌਦਿਆਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਚੱਕਰ ਅਤੇ ਜੀਵਨ ਫਾਰਮਾਂ 'ਤੇ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਵਿੱਚ ਜੈਵ ਵਿਭਿੰਨਤਾ) ਅਤੇ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣਾ ਕਿ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਵਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਇਸ ਗਤੀਵਿਧੀ ਕਿਤਾਬ ਵਿੱਚ, ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਾਂ ਨੂੰ ਗਰੇਡ ੬ ਵਿੱਚ ਕਿੱਤਾਮੁਖੀ ਸਿੱਖਿਆ ਲਈ ਸਿੱਖਣ ਦੇ ਨਤੀਜਿਆਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਫੋਕਸ ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ 'ਤੇ ਹੈ:

1. ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਕਾਰਜਾਂ ਨੂੰ ਕਰਨ ਲਈ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਭੌਤਿਕ ਸਾਧਨਾਂ/ਸਾਜ਼ੋ-ਸਾਮਾਨ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨਾ।
2. ਕੀ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਹੈ ਇਸ ਬਾਰੇ ਸਪੱਸ਼ਟਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਕਾਰਜ ਨੂੰ ਛੋਟੀਆਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡ ਕੇ ਅੰਤਮ ਨਤੀਜੇ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਣਾ।
3. ਇਹ ਸਮਝਣਾ ਕਿ ਸੁਰੱਖਿਆ ਉਪਾਵਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰੋਟੋਕੋਲ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਸਮੱਗਰੀ ਕਿਵੇਂ ਤਿਆਰ ਕਰਨੀ ਹੈ ਅਤੇ ਔਜ਼ਾਰਾਂ ਅਤੇ ਉਪਕਰਣਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਿਵੇਂ ਕਰਨੀ ਹੈ।
4. ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਨੂੰ ਕੰਮ ਦੀ ਦੁਨੀਆ ਨਾਲ ਜੋੜਨਾ।
5. ਮਾਤਰਾ ਅਤੇ ਗੁਣਵੱਤਾ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕੰਮ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨਾ।
6. ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖੀ ਗਈ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ।
7. ਹਰੇਕ ਗਤੀਵਿਧੀ ਵਿੱਚ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਭਾਗੀਦਾਰੀ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਸਮੂਹਾਂ ਵਿੱਚ ਸਹਿਯੋਗੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਨਾ।

ਉਪਰੋਕਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ, ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਕੰਮ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਕਦਰਾਂ ਕੀਮਤਾਂ ਨੂੰ ਵਿਕਸਤ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਹੋਣਗੇ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਸਾਰੇ ਕੰਮਾਂ ਲਈ ਆਦਰ ਕਾਇਮ ਹੋਵੇਗਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਰਤ ਦੀ ਇੱਜ਼ਤ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋਵੇਗਾ, ਜਿਸਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕੰਮ ਨੂੰ ਉੱਤਮ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕੰਮ ਜਾਂ ਵਿਅਕਤੀ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਵੀ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਭੇਦਭਾਵ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ।

ਸਿੱਖਿਆ ਸ਼ਾਸਤਰ ਅਤੇ ਮੁਲਾਂਕਣ

ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਾਂ ਵਿੱਚ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਦਾ ਇੱਕ ਸਮੂਹ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਸਮੂਹ ਵਿੱਚ ਜਾਂ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪੂਰਾ ਹੋਣ ਦੀ ਉਮੀਦ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਾਂ ਲਈ ਸਰੋਤ (ਉਦਾਹਰਨ ਲਈ, ਔਜ਼ਾਰ, ਸਾਜ਼ੋ-ਸਾਮਾਨ, ਸਮੱਗਰੀ, ਕਾਰਜ ਸਥਾਨਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ, ਆਦਿ) ਅਤੇ ਸਰੋਤ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਜਾਂ ਮਾਸਟਰ ਇੰਸਟ੍ਰਕਟਰਾਂ (ਉਦਾਹਰਨ ਲਈ, ਮਕੈਨਿਕਸ, ਕਿਸਾਨ, ਕਾਰੀਗਰ, ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀ, ਅਤੇ ਖੇਤਰ ਦੇ ਮਾਹਰ) ਨੂੰ ਭਾਈਚਾਰੇ ਤੋਂ ਲਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਪੇਸ਼ੇਵਰਾਂ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਮੁਲਾਕਾਤਾਂ ਅਤੇ ਗੱਲਬਾਤ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਵਿੱਚ ਬਣਾਈ ਗਈ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਅਸਲ ਸੈਟਿੰਗਾਂ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਦਾ ਨਿਰੀਖਣ ਕਰਨ ਅਤੇ ਸਮਝਣ ਦੇ ਯੋਗ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ।

ਵੈਕੇਸ਼ਨਲ ਸਿੱਖਿਆ ਲਈ ਅਲਾਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕੁੱਲ ਸਮਾਂ ਇੱਕ ਅਕਾਦਮਿਕ ਸਾਲ ਵਿੱਚ 110 ਘੰਟੇ ਜਾਂ 144 ਪੀਰੀਅਡ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਮੁਲਾਂਕਣ, ਸਕੂਲ ਦੇ ਸਮਾਗਮਾਂ, ਬੈਂਗ ਰਹਿਤ ਦਿਨਾਂ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਲਈ ਸਮਾਂ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ (ਐਨਸੀਐਫ-ਐਸਈ 2023 ਦੀ ਧਾਰਾ 4.3)। ਇਹ ਮਿਆਦ ਪੂਰੇ ਹਫ਼ਤੇ ਵਿੱਚ ਹਫ਼ਤੇ ਦੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਦੇ ਮਿਆਦਾਂ ਦੇ ਦੋ ਬਲਾਕਾਂ ਅਤੇ ਸ਼ਨੀਵਾਰ ਨੂੰ ਇੱਕ ਮਿਆਦ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਵੰਡੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਹਰੇਕ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਦੇ ਲਗਭਗ 30 ਘੰਟਿਆਂ (ਹਰੇਕ 40 ਮਿੰਟਾਂ ਦੇ ਲਗਭਗ 44 ਪੀਰੀਅਡ) ਵਿੱਚ ਪੂਰਾ ਹੋਣ ਦੀ ਉਮੀਦ ਹੈ। ਇਹ ਮਿਆਦ ਇੱਕ ਲੰਬੀ ਮਿਆਦ ਦੀ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਹੈ ਜੋ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਜੁੜੀਆਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਦੇ ਇੱਕ ਸਮੂਹ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਰਖ ਅਤੇ ਗਲਤੀ ਲਈ ਸਮਾਂ ਵੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਵੱਖਰੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਅਜ਼ਮਾਉਣ ਲਈ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿੱਖਣ ਨੂੰ ਹੋਰ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਵਿੱਚ ਵਧਾਉਣ ਲਈ।

ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਾਂ ਦਾ ਫੇਕਸ ਸਿਰਜਣਾਤਮਕਤਾ ਅਤੇ ਹੁਨਰ ਦਾ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ 'ਉਤਪਾਦ' ਜਾਂ ਨਤੀਜੇ ਦੀ ਬਜਾਏ 'ਕਰਨ' ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਗਰੁੱਪਾਂ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਮੁਹਾਰਤ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਨਿਰੀਖਣ ਕਰਨਾ ਟੀਮ ਵਰਕ, ਸਿਰਜਣਾਤਮਕਤਾ, ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲਤਾ, ਦ੍ਰਿੜਤਾ ਅਤੇ ਕੰਮ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਹੋਰ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਕਦਰਾਂ ਕੀਮਤਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ।

ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਸਮੇਂ ਸਰਗਰਮ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਅਜਿਹੀਆਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਸਲ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਅਤੇ ਕੰਮ ਦੀ ਦੁਨੀਆ ਨਾਲ ਜੁੜੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਾਂ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਖੇਤਰਾਂ ਤੋਂ ਸਿੱਖਣ ਨੂੰ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਪੱਖਪਾਤ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਉਦਾਹਰਨ ਲਈ,

ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਲਿੰਗ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਮਾਜਿਕ ਸਮੂਹਾਂ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕੰਮ ਦੀਆਂ ਭੂਮਿਕਾਵਾਂ ਨਿਰਧਾਰਤ ਨਾ ਕਰਕੇ। ਸਾਰੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਸਾਰੀਆਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਵਿੱਚ ਭਾਗ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਅਪਾਹਜ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਭਾਗੀਦਾਰੀ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ, ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਾਂ ਨੂੰ ਅਨੁਕੂਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਇੱਕ ਬਿਲਕੁਲ ਵੱਖਰਾ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਵਿਕਸਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਗਤੀਵਿਧੀ ਕਿਤਾਬ ਨੂੰ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰੰਤਰ ਮੁਲਾਂਕਣ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਸਵੈ ਅਤੇ ਪੀਅਰ-ਮੁਲਾਂਕਣ ਨੂੰ ਸਮਰੱਥ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਰਿਕਾਰਡਿੰਗ ਲਈ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਅਤੇ ਫਾਰਮੈਟਾਂ ਲਈ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਗਤੀ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨ, ਆਪਣੀ ਸਿੱਖਣ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤੀਬਿੰਬਾਂ ਨੂੰ ਸਾਂਝਾ ਕਰਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜਵਾਬਾਂ ਨੂੰ ਰਿਕਾਰਡ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਇੱਕ ਗਤੀਵਿਧੀ ਤੋਂ ਦੂਜੀ ਗਤੀਵਿਧੀ ਵੱਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਖੁਦ ਦੀ ਪ੍ਰਗਤੀ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਅਤੇ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ ਅਤੇ ਉਤਪਾਦਾਂ ਨੂੰ ਰਿਕਾਰਡ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਪੋਰਟਫੋਲੀਓ ਵੀ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕੋਈ ਵੀ ਕੰਮ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਵਾਧੂ ਨੋਟ, ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ, ਸਕੈਚ ਜਾਂ ਫੋਟੋਆਂ (ਗਤੀਵਿਧੀ ਕਿਤਾਬ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ) ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਉਤਪਾਦ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ।

ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਦੌਰਾਨ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਵਾਲ ਪੁੱਛ ਕੇ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਦੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਕਰਕੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦਾ ਨਿਰੰਤਰ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਕੰਮ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ (ਉਦਾਹਰਨ ਲਈ, ਪਹਿਲਕਦਮੀ, ਦ੍ਰਿੜਤਾ ਅਤੇ ਧਿਆਨ, ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ, ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ, ਵਿਸਥਾਰ ਲਈ ਅੱਖ, ਉਤਸੁਕਤਾ ਅਤੇ ਸਿਰਜਣਾਤਮਕਤਾ, ਹਮਦਰਦੀ ਅਤੇ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲਤਾ, ਅਤੇ ਸਰੀਰਕ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਇੱਛਾ) ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ। ਇਸਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨ ਲਈ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਚੈੱਕਲਿਸਟਾਂ ਅਤੇ ਰੁਬਰਿਕਸ ਜੋ ਕੰਮ ਦੀਆਂ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਵਹਾਰਾਂ ਅਤੇ ਰਵੱਈਏ ਦੀ ਰੂਪਰੇਖਾ ਤਿਆਰ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੁਆਰਾ ਵਿਕਸਤ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਅਨੁਬੰਧ 2 ਵਿੱਚ ਮੱਧ ਪੜਾਅ ਵਿੱਚ ਵਿਕਸਤ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਯੋਗਤਾਵਾਂ ਅਤੇ ਜਮਾਤ ਛੇਵੀਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਸਿੱਖਣ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ।

ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਹ ਸਾਰੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਲਈ ਸੱਚ ਹੈ, ਕਿੱਤਾਮੁਖੀ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿੱਚ ਫੀਡਬੈਕ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ। ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੰਮ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾਤਮਕਤਾ ਦੀ ਮਾਨਤਾ ਦੁਆਰਾ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਪਹੁੰਚ ਇਹ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਚੱਲ ਰਹੀ ਸੇਧ ਰਾਹੀਂ ਆਪਣੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਸਫਲਤਾਪੂਰਵਕ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਹਨ, ਜੋ ਬਦਲੇ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰੇਰਣਾਦਾਇਕ ਹੈ।

ਜਮਾਤ ਛੇਵੀਂ ਲਈ ਸੰਖੇਪ ਮੁਲਾਂਕਣ, ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ, ਇੱਕ ਮੌਖਿਕ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ, ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ, ਰੋਲ ਪਲੇ, ਸਿਮੂਲੇਸ਼ਨ, ਸਮੂਹ ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰੇ, ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਅਤੇ ਗਤੀਵਿਧੀ ਕਿਤਾਬ ਵਿੱਚ

ਸੰਕੇਤਾਂ ਜਾਂ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੇ ਜਵਾਬਾਂ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਕਾਗਜ਼-ਪੈਨਸਿਲ ਟੈਸਟ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ, ਤਾਂ ਇਸ ਵਿੱਚ ਸਥਿਤੀ ਸੰਬੰਧੀ ਪ੍ਰਸ਼ਨ, ਸੰਕਲਪ ਨਕਸ਼ੇ, ਫਲੋਚਾਰਟ, ਮੁਲਾਕਾਤਾਂ ਤੋਂ ਸਿੱਖਣ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਸਵਾਲ, ਅਤੇ ਬਹੁ-ਚੋਣ ਪ੍ਰਸ਼ਨ (MCQs) ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਹਰੇਕ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਵਿੱਚ ਆਖਰੀ ਭਾਗ ਵਿੱਚ ਸਵਾਲਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਸਮੂਹ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਸਿੱਖਣ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਪਹਿਲੂਆਂ ਅਤੇ ਸੰਕਲਪਾਂ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਿਤ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਦੁਹਰਾਉਣ ਲਈ, ਸਮਰੱਥਾਵਾਂ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ ਦੀ ਸਮਝ 'ਤੇ ਧਿਆਨ ਕੇਂਦਰਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸਿਧਾਂਤਕ ਪਹਿਲੂਆਂ ਲਈ ਵਜ਼ਨ 20 ਅਤੇ ਵਿਵਹਾਰਿਕ ਪਹਿਲੂਆਂ ਨੂੰ ੮0% ਵਜੋਂ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਮੁਲਾਂਕਣ ਅਤੇ ਮੁਲਾਂਕਣ ਲਈ ਇੱਕ ਸੁਝਾਏ ਗਏ ਭਾਰ ਅਤੇ ਮਾਰਕਿੰਗ ਸਕੀਮ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ:

ਮੁਲਾਂਕਣ ਦਾ ਢੰਗ	ਭਾਰ
ਲਿਖਤੀ ਟੈਸਟ	10%
ਮੌਖਿਕ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ/ਵਾਈਵਾ ਵੇਸ	30%
ਸਰਗਰਮੀ ਕਿਤਾਬ	30%
ਪੋਰਟਫੋਲੀਓ	10%
ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਦੌਰਾਨ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੇ ਨਿਰੀਖਣ	20%

ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਦੀ ਚੋਣ ਲਈ ਮਾਪਦੰਡ

ਗਤੀਵਿਧੀ ਕਿਤਾਬ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਲਈ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ 'ਬੋਲਦੀ' ਹੈ। ਹਰੇਕ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਵਿੱਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਭਾਗ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸੈਕਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਸਿਰਲੇਖਾਂ ਦੁਆਰਾ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ (ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਅਨੁਬੰਧ 1 ਦੇਖੋ)। ਇਹ ਭਾਗ ਐਨਸੀਐਫ-ਐਸਈ 2023 ਵਿੱਚ ਕਿੱਤਾਮੁਖੀ ਸਿੱਖਿਆ ਲਈ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਯੋਗਤਾਵਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਹਨ (ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਅਨੁਬੰਧ 2 ਦੇਖੋ)। ਇਸ ਲਈ, ਗਤੀਵਿਧੀ ਕਿਤਾਬ ਵਿਚਲੇ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਵਿੱਚ ਉਹੀ ਭਾਗ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਉਦਾਹਰਣ ਸੂਚੀ ਅਨੁਬੰਧ 3 ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਇਸ ਗਤੀਵਿਧੀ ਕਿਤਾਬ ਦੇ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਲਾਜ਼ਮੀ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਸਕੂਲ ਕੰਮ ਦੇ ਹਰੇਕ ਰੂਪ ਵਿੱਚੋਂ ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰਨ ਜਾਂ ਇੱਕ ਬਿਲਕੁਲ ਵੱਖਰੇ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਨੂੰ ਡਿਜ਼ਾਈਨ ਕਰਨ ਲਈ ਸੁਤੰਤਰ ਹਨ। ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਾਂ ਲਈ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨਾਲ ਆਉਣ ਲਈ ਵੀ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਅਤੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਗਤੀਵਿਧੀ ਕਿਤਾਬ ਵਿਚਲੇ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਦੇ ਹੋ, ਤਾਂ ਕੰਮ ਦੇ ਸਾਰੇ ਰੂਪਾਂ ਲਈ ਨਿਮਨਲਿਖਤ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ:

੧. ਕੀ ਇਹ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਗਰੇਡ ੬ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਲਈ ਉਚਿਤ ਹੈ?
੨. ਕੀ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਤੋਂ ਸਿੱਖਣ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰਦਾ ਹੈ?
੩. ਕੀ ਇਹ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਉਸ ਕੰਮ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਹੈ ਜੋ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਆਪਣੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਵੇਖਦੇ ਹਨ?
੪. ਕੀ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਹੋਣਗੇ ਜੋ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਕੰਮ ਦੇ ਮਾਹਰ ਹਨ?
੫. ਕੀ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਹੱਥੀਂ ਅਨੁਭਵ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਹੋਣਗੇ?
੬. ਕੀ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਿਸਮਾਂ ਦੀਆਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਹੋਣਗੇ?
੭. ਕੀ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦੀਆਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਚੁਣੌਤੀਪੂਰਨ ਅਤੇ ਦਿਲਚਸਪ ਲੱਗਣਗੀਆਂ?
੮. ਕੀ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਕੁਝ ਅਜਿਹਾ ਸਿੱਖਣਗੇ ਜੋ ਉਹ ਘਰ ਵਿੱਚ ਵਰਤ ਸਕਦੇ ਹਨ?
੯. ਕੀ ਇਹ ਕੰਮ ਨਾਲ ਜੁੜੀਆਂ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਕਿਰਤ ਦੀ ਇੱਜ਼ਤ ਨੂੰ ਵਿਕਸਤ ਕਰੇਗਾ?
੧੦. ਕੀ ਇਹ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਜੀਵਨ ਲਈ ਕਿੱਤਾਮੁਖੀ ਸਮਰੱਥਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰੇਗਾ (ਉਦਾਹਰਨ ਲਈ, ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨਾ, ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੀਆਂ ਚਿੰਤਾਵਾਂ ਅਤੇ ਟਿਕਾਊਪਣ ਦੀ ਚੇਤਨਾ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਦੀ ਦੇਖਭਾਲ ਕਰਨਾ, ਘਰ ਵਿੱਚ ਛੋਟੇ ਕੰਮ ਕਰਨਾ, ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ)?

ਤੁਹਾਨੂੰ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਨੂੰ ਲਗਭਗ ੩੦ ਘੰਟਿਆਂ ਦੀ ਮਿਆਦ ਲਈ ਵਿਕਸਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ (ਹਰੇਕ ੪੦ ਮਿੰਟਾਂ ਦੀ ਲਗਭਗ ੫੫ ਮਿਆਦ)।

ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਦੇ ਹਰੇਕ ਭਾਗ ਦੀ ਪ੍ਰਸਤਾਵਿਤ ਸਮਾਂ ਵੰਡ ਅਤੇ ਜਮਾਤ ਛੇਵੀਂ ਲਈ ਸਿੱਖਣ ਦੇ ਨਤੀਜਿਆਂ ਨਾਲ ਕਨੈਕਸ਼ਨ ਅਨੁਬੰਧ ੪ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਨੂੰ ਵਿਕਸਤ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਇਸਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਨੋਟ ਕਰੋ ਕਿ ਆਰਟੀਫਿਸ਼ੀਅਲ ਇੰਟੈਲੀਜੈਂਸ (AI) ਸਾਧਨਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਲਈ ਸੁਝਾਅ ਸਾਰੀ ਗਤੀਵਿਧੀ ਕਿਤਾਬ ਵਿੱਚ ਬਕਸੇ ਵਿੱਚ ਰੱਖੇ ਗਏ ਹਨ। ਆਰਟੀਫਿਸ਼ੀਅਲ ਇੰਟੈਲੀਜੈਂਸ (ਏ.ਆਈ.) ਕੰਪਿਊਟਰ ਸਾਇੰਸ ਦੀ ਇੱਕ ਸ਼ਾਖਾ ਹੈ ਜੋ ਸਿਸਟਮ ਜਾਂ ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਬਣਾਉਣ 'ਤੇ ਕੇਂਦ੍ਰਿਤ ਹੈ ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਕਾਰਜਾਂ ਨੂੰ ਕਰ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਬੁੱਧੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਢੁਕਵੇਂ ਸਰੋਤ ਉਪਲਬਧ ਹਨ ਤਾਂ ਸੁਝਾਅ ਲਏ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਖੋਜ ਲਈ ਸੁਝਾਅ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੀਆਂ ਸਾਵਧਾਨੀਆਂ ਵਰਤੀਆਂ ਜਾਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ। ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਮੂਹਾਂ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਕੇਵ ਸਿਖਾਏਗਾ?

ਕਿਉਂਕਿ ਮਿਡਲ ਪੜਾਅ ਵਿੱਚ ਕਿੱਤਾਮੁਖੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਕਿੱਤਾਮੁਖੀ ਸੰਪਰਕ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਅਧਿਆਪਕ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਕਿੱਤਾਮੁਖੀ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਮੌਜੂਦਾ ਅਧਿਆਪਕ ਸਰੋਤ ਵਿਅਕਤੀਆਂ / ਮਾਸਟਰ ਇੰਸਟ੍ਰਕਟਰਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਮੱਧ ਪੜਾਅ ਵਿੱਚ ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ ਨੂੰ ਲੈਣਗੇ। ਕਿੱਤਾਮੁਖੀ ਅਧਿਆਪਕ ਦੀ ਗ਼ੈਰ-ਹਾਜ਼ਰੀ ਵਿੱਚ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਸ਼ੇ ਦਾ ਅਧਿਆਪਕ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਾਂ ਲਈ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਦਾ ਆਯੋਜਨ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਗਵਾਈ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਕੁਝ ਸਮਝ ਅਤੇ ਮੁਹਾਰਤ ਹੈ।

ਸਕੂਲ ਦਾ ਮੁਖੀ ਮੌਜੂਦਾ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਅਧਿਆਪਕ ਕੋਆਰਡੀਨੇਟਰ ਨੂੰ ਨਾਮਜ਼ਦ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਮੱਧ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਾਂ ਦੀਆਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਦਾ ਤਾਲਮੇਲ ਅਤੇ ਸਮਾਂ-ਸਾਰਣੀ ਬਣਾਈ ਜਾ ਸਕੇ।

ਸੁਰੱਖਿਆ ਉਪਾਅ

ਹਰ ਸਮੇਂ ਸੁਰੱਖਿਆ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਉਚਿਤ ਧਿਆਨ ਰੱਖਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ। ਸੁਰੱਖਿਆ ਉਪਾਵਾਂ ਨੂੰ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਦਿਖਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਦਲੇ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਵੀ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਿਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਅਤੇ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕਿਵੇਂ ਰੱਖਣਾ ਹੈ, ਇਸ ਬਾਰੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਮਝ। ਜਿੱਥੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋਵੇ, ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਕੁਝ ਸਾਧਨਾਂ ਅਤੇ ਸਮੱਗਰੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਛੋਟੇ ਸਮੂਹਾਂ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਫੀਲਡ ਦੌਰਿਆਂ ਦੌਰਾਨ ਉਚਿਤ ਸੁਰੱਖਿਆ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਆਵਾਜਾਈ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਸਰੋਤ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੇ ਰੁਝਾਨ ਤੱਕ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ, ਨੂੰ ਲੋੜੀਂਦਾ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਸੁਰੱਖਿਆ ਜਾਂ ਸਾਈਬਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ ਜਦੋਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਆਰਟੀਫਿਸ਼ੀਅਲ ਇੰਟੈਲੀਜੈਂਸ (ਏ.ਆਈ.) ਸਾਧਨਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਅਤੇ ਏਆਈ ਸਾਧਨਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ, ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਨਿੱਜੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਸਾਂਝੀ ਕਰਨ, ਉਹਨਾਂ ਸਾਈਟਾਂ 'ਤੇ ਜਾਣ ਜਾਂ ਪਾਸਵਰਡ ਸਾਂਝਾ ਕਰਨ ਦੇ ਨਤੀਜਿਆਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੋ ਅਧਿਆਪਕ ਦੁਆਰਾ ਮਨਜ਼ੂਰ ਨਹੀਂ ਹਨ।

ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਲਈ ਨੋਟ

ਪਿਆਰੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਓ

ਤੁਸੀਂ ਜਮਾਤ ਛੇਵੀਂ ਵਿੱਚ ਕਈ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ, ਸਮਾਜਿਕ ਵਿਗਿਆਨ, ਵਿਗਿਆਨ, ਗਣਿਤ, ਕਲਾ ਸਿੱਖਿਆ, ਅਤੇ ਸਰੀਰਕ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਤੰਦਰੁਸਤੀ। ਇੱਕ ਹੋਰ ਨਵਾਂ ਅਤੇ ਦਿਲਚਸਪ ਵਿਸ਼ਾ ਜਿਸਦਾ ਤੁਸੀਂ ਅਧਿਐਨ ਕਰੋਗੇ ਉਹ ਹੈ ਕਿੱਤਾਮੁਖੀ ਸਿੱਖਿਆ।

ਕਿੱਤਾਮੁਖੀ ਸਿੱਖਿਆ ਤੁਹਾਨੂੰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਿਸਮਾਂ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਬਾਰੇ ਸਿੱਖਣ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰੇਗੀ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕੰਮ ਕਿਵੇਂ ਕਰਨਾ ਹੈ।

ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਕੰਮ ਬਾਰੇ ਸੋਚਦੇ ਹੋ, ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦੋ ਚੀਜ਼ਾਂ ਯਾਦ ਰੱਖਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ: (i) ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹਨ, ਅਤੇ (ii) ਲੋਕ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਰੋਜ਼ੀ-ਰੋਟੀ ਕਮਾਉਣ ਲਈ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਬਲਕਿ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਵਧੇਰੇ ਖੁਸ਼ਹਾਲ ਅਤੇ ਦਿਲਚਸਪ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਵੀ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ, ਤੁਸੀਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਵੇਖਦੇ ਹੋ। ਕੁਝ ਕੰਮ ਘਰ ਚਲਾਉਣ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਦਕਿ ਕੁਝ ਰੋਜ਼ੀ-ਰੋਟੀ ਕਮਾਉਣ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਕਿੱਤਾਮੁਖੀ ਸਿੱਖਿਆ ਤੁਹਾਨੂੰ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਵਿਹਾਰਕ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਅਤੇ ਕੰਮ ਦੀ ਦੁਨੀਆ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਾਂ ਰਾਹੀਂ ਵਾਪਰੇਗਾ ਜੋ ਤੁਸੀਂ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਕਰੋਗੇ। ਇਹ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਤੁਹਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਨ, ਆਪਣੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨਾਲ ਸਮੂਹਾਂ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਹੁਨਰਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਦੇਣਗੇ ਜੋ ਤੁਹਾਨੂੰ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਸਵੈ-ਨਿਰਭਰ ਬਣਨ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਗਤੀਵਿਧੀ ਕਿਤਾਬ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਿਵੇਂ ਕਰਨੀ ਹੈ?

ਤੁਸੀਂ ਕੀ ਕਰੋਗੇ, ਇਸ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹੋ।

ਲੋੜੀਂਦੀ ਸਮੱਗਰੀ

ਹਰੇਕ ਗਤੀਵਿਧੀ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਵਿੱਚ ਸੂਚੀਬੱਧ ਸਾਰੀਆਂ ਸਮੱਗਰੀਆਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠਾ ਕਰੋ। ਕਦਮਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰੋ

1. ਹਰੇਕ ਗਤੀਵਿਧੀ ਦੇ ਸਪਸ਼ਟ, ਅੰਕਿਤ ਕਦਮ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਹਰੇਕ ਕੰਮ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰੋ। ਆਪਣਾ ਸਮਾਂ ਲਓ ਅਤੇ ਅੱਗੇ ਵਧਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਓ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਹਰ ਕਦਮ ਨੂੰ ਸਮਝਦੇ ਹੋ। ਫੀਲਡ ਮੁਲਾਕਾਤਾਂ ਜਾਂ ਮਾਹਿਰਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਦੌਰਾਨ ਨੋਟਸ ਲਓ।
2. ਗਤੀਵਿਧੀ ਕਿਤਾਬ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਅਤੇ ਟੇਬਲਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰੋ, ਇਹ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਿੱਖਣ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਸਮਝ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰੇਗਾ।

ਆਪਣੇ ਕੰਮ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰੋ

ਕਾਰਜ ਦੇ ਪੂਰਾ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰੋ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਕੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਤੁਸੀਂ ਹੋਰ ਕੀ ਸਿੱਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ। ਤੁਸੀਂ ਜੋ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ ਉਸ ਬਾਰੇ ਸੋਚਣ ਅਤੇ ਲਿਖਣ ਵਿੱਚ ਤੁਹਾਡੀ ਮਦਦ ਕਰਨ ਲਈ ਸਵਾਲ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਆਪਣੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਲਿਖੋ, ਸਰਲ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰੋ, ਅਤੇ

ਆਪਣੇ ਨਿਰੀਖਣਾਂ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸਾਂਝਾ ਕਰੋ। ਕਿਸੇ ਗਤੀਵਿਧੀ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਆਪਣੇ ਕੰਮ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਕਰੋ। ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਓ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਸਾਰੇ ਕਦਮ ਪੂਰੇ ਕਰ ਲਏ ਹਨ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਜਵਾਬਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰੋ।

ਜੇ ਗਤੀਵਿਧੀ ਕਿਤਾਬ ਵਿੱਚ ਸਪੇਸ ਕਾਫ਼ੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਤਾਂ ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਇੱਕ ਵੱਖਰੀ ਨੋਟਬੁੱਕ ਜਾਂ ਢਿੱਲੀਆਂ ਸ਼ੀਟਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰੋ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਪੋਰਟਫੋਲੀਓ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ।

ਮਦਦ ਵਾਸਤੇ ਪੁੱਛੋ

ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਕਿਸੇ ਗਤੀਵਿਧੀ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹਿੱਸੇ ਬਾਰੇ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਨਹੀਂ ਹੋ, ਤਾਂ ਮਦਦ ਵਾਸਤੇ ਕਿਸੇ ਅਧਿਆਪਕ, ਮਾਪੇ, ਜਾਂ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਪੁੱਛਣ ਤੋਂ ਨਾ ਝਿਜਕੋ। ਜੇ ਕੁਝ ਅਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਤਾਂ ਜਿੰਨੇ ਲੋੜੀਂਦੇ ਸਵਾਲ ਪੁੱਛੋ। ਸਹਿਯੋਗ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰੇ ਸਿੱਖਣ ਨੂੰ ਵਧੇਰੇ ਮਜ਼ੇਦਾਰ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਬਣਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਤੁਸੀਂ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਖੋਜਾਂ ਜਾਂ AI ਸਾਧਨਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਵੀ ਮਦਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਏਆਈ ਦਾ ਮਤਲਬ ਆਰਟੀਫਿਸ਼ੀਅਲ ਇੰਟੈਲੀਜੈਂਸ ਹੈ ਅਤੇ ਏਆਈ ਟੂਲ ਚੀਜ਼ਾਂ ਲੱਭਣ ਜਾਂ ਕੁਝ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸਾਡੀ ਮਦਦ ਕਰਕੇ ਸਾਡੇ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਆਸਾਨ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ। AI ਸਾਧਨਾਂ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਉਦਾਹਰਨਾਂ ਚੈਟ GPT, ਅਨੁਵਾਦ ਲਈ ਸਾਧਨ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲੱਭਣ ਲਈ ਹਨ। ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਨੋਟ ਕਰੋ ਕਿ ਏਆਈ ਤੁਹਾਡੇ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਾਂ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ; ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਚਾਹੋ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ।

ਬ੍ਰੇਕ ਲਓ

ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਵਿੱਚ ਜਲਦਬਾਜ਼ੀ ਨਾ ਕਰੋ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਥਕਾਵਟ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਦੇ ਹੋ, ਤਾਂ ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਿਹਾ ਬ੍ਰੇਕ ਲਓ।

ਸਿਰਜਣਾਤਮਕ ਬਣੋ

ਕੁਝ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਵਿੱਚ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਸਵਾਲ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਸਿਰਜਣਾਤਮਕ ਇਨਪੁੱਟਾਂ ਬਾਰੇ ਪੁੱਛਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਆਪਣੀ ਕਲਪਨਾ ਨੂੰ ਵਗਣ ਦਿਓ।

ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਰਹੋ

ਨਵੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਸਿੱਖਣਾ ਚੁਣੌਤੀਪੂਰਨ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਰਹੋ ਅਤੇ ਯਾਦ ਰੱਖੋ ਕਿ ਅਭਿਆਸ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸੰਪੂਰਨ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਪ੍ਰਤੀਬੰਧਤ ਕਰੋ

ਇਸ ਬਾਰੇ ਸੋਚੋ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਹਰੇਕ ਗਤੀਵਿਧੀ ਤੋਂ ਕੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹੈ। ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਗਤੀ ਨੂੰ ਸਾਥੀਆਂ ਅਤੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨਾਲ ਸਾਂਝਾ ਕਰੋ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਫੀਡਬੈਕ ਮੰਗੋ।

ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਾਂ ਨੂੰ ਡਿਜ਼ਾਈਨ ਕਰੋ

ਇਸ ਬਾਰੇ ਸੋਚੋ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਹੋਰ ਚੀਜ਼ਾਂ ਕਰਨ ਲਈ ਆਪਣੀ ਸਿਖਲਾਈ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਜਾਰੀ ਰੱਖ ਸਕਦੇ ਹੋ।

ਗਤੀਵਿਧੀ ਕਿਤਾਬ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਵੱਖ-ਵੱਖ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੋ। ਹੋ ਸਕਦਾ

ਹੈ ਕਿ ਕੁਝ ਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਨਵਾਂ ਤਰੀਕਾ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਸ਼ਾਇਦ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਮੱਗਰੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਿਸੇ ਮੁਸ਼ਕਲ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਕੁਝ ਵੱਖਰਾ ਅਜ਼ਮਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ, ਤਾਂ ਦੂਜਿਆਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਕਰੋ ਜਾਂ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਦੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਦੀ ਸਲਾਹ ਲਓ। ਪਰ ਇਸ ਬਾਰੇ ਆਪਣੇ ਗਰੁੱਪ ਅਤੇ ਅਧਿਆਪਕ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰਾ ਕਰਨਾ ਯਾਦ ਰੱਖੋ। ਤੁਸੀਂ ਸਕੂਲ ਦੇ ਘੰਟਿਆਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹ ਸਕਦੇ ਹੋ ਅਤੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਜੇ ਕੁਝ ਤੁਸੀਂ ਸਿੱਖਿਆ ਹੈ ਉਸ ਨਾਲ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਅਤੇ ਦੋਸਤਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਵੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ।

ਜੇ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਇੱਥੇ ਸੁਝਾਏ ਗਏ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਾਂ ਲਈ ਕੋਈ ਵਿਚਾਰ ਹਨ, ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅਧਿਆਪਕ ਨਾਲ ਸਾਂਝਾ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ, ਜੇ ਤੁਹਾਡੇ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਨੂੰ ਡਿਜ਼ਾਈਨ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਤੁਹਾਡੀ ਮਦਦ ਕਰੇਗਾ।

ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਸੁਰੱਖਿਆ

ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਖੋਜਾਂ ਜਾਂ AI ਸਾਧਨਾਂ ਜਾਂ ਦੋਵਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹੋ, ਤਾਂ ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਕਿਸੇ ਬਾਲਗ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਹੇਠ ਅਜਿਹਾ ਕਰੋ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਸਾਵਧਾਨ ਰਹਿਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਇੰਟਰਨੈੱਟ 'ਤੇ ਕੀ ਐਕਸੈਸ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਸਕੂਲ ਅਤੇ ਘਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅਤੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਅਜਿਹੀਆਂ ਥਾਵਾਂ ਹਨ ਜਿੱਥੇ ਤੁਸੀਂ ਕਿਸੇ ਬਾਲਗ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਨਹੀਂ ਜਾਓਗੇ, ਇੰਟਰਨੈੱਟ 'ਤੇ ਅਜਿਹੀਆਂ ਥਾਵਾਂ ਹਨ ਜੋ ਕਿਸੇ ਲਈ ਵੀ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਨਾ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਲਈ, ਨਾ ਹੀ ਬਾਲਗਾਂ ਲਈ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਧਿਆਨ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਵੀ ਸ਼ੱਕ ਹੋਵੇ, ਕਿਸੇ ਅਜਿਹੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਪੁੱਛੋ ਜਿਸ 'ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਭਰੋਸਾ ਕਰਦੇ ਹੋ।

ਭਾਰਤ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ

ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ

ਅਸੀਂ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ, ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਇੱਕ [ਸਵਰਗੀਨ ਸਮਾਜਵਾਦੀ ਧਰਮ-ਨਿਰਪੱਖ ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਗਣਰਾਜ] ਵਿੱਚ ਗਠਨ ਕਰਨ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਸਾਰੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕਰਨ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਲਿਆ ਹੈ:

ਸਮਾਜਿਕ, ਆਰਥਿਕ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਨਿਆਂ;

ਵਿਚਾਰ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ, ਵਿਸ਼ਵਾਸ, ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਅਤੇ ਪੂਜਾ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ;

ਸਥਿਤੀ ਅਤੇ ਮੌਕੇ ਦੀ ਸਮਾਨਤਾ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨਾ;

ਭਾਈਚਾਰਾ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਇੱਜ਼ਤ ਅਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੀ ਏਕਤਾ ਅਤੇ ਅਖੰਡਤਾ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣਾ;

ਸਾਡੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਨਵੰਬਰ, 1949 ਦੇ ਇਸ 26ਵੇਂ ਦਿਨ ਇਸ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੂੰ ਅਪਣਾਓ, ਲਾਗੂ ਕਰੋ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਦਿਓ।

1. ਸੰਵਿਧਾਨ (ਬਤਾਲੀਵੀਂ ਸੋਧ) ਐਕਟ, 1976, ਧਾਰਾ 2 ਦੁਆਰਾ ਸਬਸ. "ਸਵਰੇਨ ਡੈਮੋਕਰੇਟਿਕ ਰਿਪਬਲਿਕ" ਲਈ (w.e.f. 3.1.1977)
2. ਸਬਸ. "ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੀ ਏਕਤਾ" (w.e.f. 3.1.1977) ਲਈ ਸੰਵਿਧਾਨ (ਚਾਲੀ-ਦੂਜਾ ਸੋਧ) ਐਕਟ, 1976, ਧਾਰਾ 2 ਦੁਆਰਾ

ਤਤਕਰਾ

ਮੁਖਬੰਧ

iii

ਕਿਤਾਬ ਬਾਰੇ

v

ਭਾਗ 1: ਜੀਵਨ ਫਾਰਮਾਂ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਨਾ

1

ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ 1: ਸਕੂਲ ਕਿਚਨ ਗਾਰਡਨ

3

ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ 2: ਜੈਵ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਰਜਿਸਟਰ

38

ਭਾਗ 2: ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਅਤੇ ਸਮੱਗਰੀਆਂ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਨਾ

44

ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ 3: ਹੁਨਰ ਬਣਾਉਣਾ

49

ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ 4: ਐਨੀਮੇਸ਼ਨ ਅਤੇ ਗੋਮਾਂ

71

ਭਾਗ 3: ਮਨੁੱਖੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਕੰਮ

103

ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ 5: ਸਕੂਲ ਮਿਊਜ਼ੀਅਮ

104

ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ 6: ਅੱਗ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਖਾਣਾ ਪਕਾਉਣਾ

124

ਅਨੁਬੰਧ 1: ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਟੈਂਪਲੇਟ

148

ਅਨੁਬੰਧ 2: ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਦੇ ਟੀਚੇ ਅਤੇ ਜਮਾਤ ਛੇਵੀਂ ਲਈ ਸਿੱਖਣ ਦੇ ਨਤੀਜੇ

160

ਅਨੁਬੰਧ 3: ਜਮਾਤ ਛੇਵੀਂ ਤੋਂ ਅੱਠਵੀਂ ਤੱਕ ਲਈ ਮਿਸਾਲੀ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ

162

ਅਨੁਬੰਧ 4: ਸਿੱਖਣ ਦੇ ਨਤੀਜਿਆਂ ਦੀ ਸਮਾਂ ਵੰਡ ਅਤੇ ਮੈਪਿੰਗ

168

An Initiative of the Ministry of Education

***If you are stressed, anxious, worried,
sad or confused about ....***

Studies and Exams

Personal Relationships

Career Concerns

Peer Pressure

Seek Support of Counsellors

**Call
8448440632**

**National Toll-free
Counselling Tele-Helpline
8am to 8pm
All days of the week**

MANODARPAN

Psychosocial Support for Mental Health & Well-being of Students
during the COVID-19 Outbreak and beyond
(An initiative by Ministry of Education, Government of India, as part
of Atma Nirbhar Bharat Abhiyan)

[www.https://manodarpan.education.gov.in](https://manodarpan.education.gov.in)